

Bemötandet av ensamkommande flyktingbarn i Gävleborgs län

Bemötandet av ensamkommande flyktingbarn i Gävleborgs län

Anna Karsbo

FoU Rapport 2012:5
FoU Välfärd – Region Gävleborg

Layout: Gunilla Bloom Lundqvist
Tryck: Backman Info, Gävle

ISSN: 1654-8272

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till föreståndare, boendepersonal och integrationsvägledare som avsatt tid och engagemang för att hjälpa mig att komma i kontakt med min målgrupp. Ett extra stort tack till alla ungdomar som lät sig bli intervjuade, det hade varit omöjligt att genomföra studien utan Ert engagemang. Att få möta Er i samtal har inte bara berikat studien, utan har även haft stor betydelse för mig personligen. Tack även till Agneta Morelli som varit en värdefull handledare, med mycket kunskap och erfarenhet i detta ämnesområde.

Edsbyn 30 juni 2012

Anna Karsbo

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
SAMMANFATTNING	6
1. INTRODUKTION	8
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Definitioner och förkortningar	8
1.5 Avgränsningar	9
1.6 Disposition	9
2. BAKGRUND.....	10
2.1 Gävleborgsmodellen.....	11
2.2 Lagstiftning	11
2.2.1 FN:s barnkonvention.....	11
2.2.2 Svensk lagstiftning.....	11
2.2.3 Nationella integrationsmål	12
2.3 Aktörer i samband med mottagandet	12
2.3.1 Migrationsverket.....	12
2.3.2 Länsstyrelserna.....	13
2.3.3 Kommunerna	13
2.3.4 Landstinget	14
2.3.5 Socialstyrelsen.....	14
3. TIDIGARE FORSKNING	15
3.1 Barnens psykiska hälsa	15
3.2 Nationell kartläggning	16
3.3 God man.....	17
4. INTEGRATIONSPERSPEKTIV	18
4.1 Assimilation och ackulturation.....	18
5. METOD	20
5.1 Val av metod	20
5.2 Litteratur- och informationssökning	20
5.3 Urval och urvalsprocessen.....	20
5.4 Tillvägagångssätt.....	20
5.5 Bearbetning av data	21
5.6 Analysmetod.....	21
5.7 Etiska överväganden	21
5.8 Validitet och reliabilitet	21
5.9 Metodreflektion	22
6. RESULTAT OCH ANALYS	23
6.1 Upplevd hälsa.....	23
6.1.1 Under asyltiden.....	23
6.1.2 I nuläget	24
6.2 Upplevelsen av mottagandet på samhällsnivå	25
6.2.1 Kulturella skillnader och svenska lagar och regler	25
6.2.2 Ekonomi.....	26
6.3 Upplevelsen av mottagandet på organisationsnivå	27
6.3.1 HVB-hem	27

6.3.2	Utslussningsverksamhet.....	27
6.3.3	Skola, arbete och framtid.....	29
6.3.4	Fritid.....	30
6.3.5	Socialtjänsten och behovet av ett socialt sammanhang.....	31
6.3.6	Fysisk och psykisk vård.....	32
6.4	Upplevelsen av mottagandet på individnivå.....	33
6.4.1	Betydelsen av personalens bemötande.....	33
6.4.2	God man/ Särskilt förordnad vårdnadshavare.....	36
6.4.3	Kontaktperson.....	37
6.4.4	Kompisar.....	38
7.	DISKUSSION.....	39
7.1	En komplex uppgift.....	39
7.2	Rättigheter som barn och asylsökande flyktingbarn.....	39
7.3	Skolan och fritidsaktiviteter.....	40
7.4	Hälsa och välbefinnande.....	41
7.5	Eget inflytande.....	41
7.6	Samhällsorientering.....	41
7.7	God man.....	42
7.8	Boende och personal.....	42
7.9	Kulturell identitet.....	43
7.10	Slutsats.....	43
7.11	Förslag till fortsatt forskning.....	44
8.	REFERENSER.....	45
	BILAGA 1. INFORMATIONSBREV.....	47
	BILAGA 2. INTERVJUGUIDE OCH FRÅGEOMRÅDEN.....	48

Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att belysa några av de ensamkommande flyktingbarnens erfarenheter av bemötandet och mottagandet i Gävleborgs län i relation till de nationella integrationsmålen (effektiv integration, fler i arbete, likvärdig skola/utbildningsmöjligheter), FNs barnkonvention, samt rättigheter som svensk medborgare. Undersökningen bygger på åtta kvalitativa intervjuer med ungdomar i åldern 16-20 år som fått asyl som ensamkommande flyktingbarn mellan åren 2008 - 2010. Förfrågan att medverka i studien riktade sig till de som pratade god svenska.

Studiens resultat går i linje med vad tidigare forskning kommit fram till. Resultatet visar medvetenhet hos ungdomarna när de gäller vikten av att känna till sina rättigheter och skyldigheter som barn och svenska medborgare. Ungdomarna uttrycker god motivation att lära sig svenska, utbilda sig vidare och skaffa arbete. Skolan är viktig och har inte bara gett dessa ungdomar stöd att lära sig svenska och andra kärnämnen, utan har även gett tillfälle till betydelsefull social gemenskap. Ett dilemma som framkommer i intervjuerna är att ungdomarna inte träffar andra svenska ungdomar i skolan under den tid då de går på språkintröduktion. Fritidssysselsättning är en viktig och betydelsefull del i ungdomarnas liv och i samband med föreningsliv kan det vara en faktor som är gynnsam för god integration.

De allra flesta i studien upplever att de fått det stöd och den hjälp de behövt både när det gäller fysisk och psykisk vård och samtliga upplever att de har en god hälsa idag. De flesta uttrycker att deras gode man varit en viktig person där de funnit ett gott och betydelsefullt stöd.

Hälften av informanterna upplevde det som enbart, eller till största delen, positivt att dela boende med andra ungdomar och personal. De fyra övriga ungdomarna lyfte fram både negativa och positiva upplevelser under tiden på boendet. De flesta tyckte att personalen varit snäll, bra och trevlig. Några hade önskat att personalen hade haft mer erfarenhet och högre kompetens. Utifrån de nämnda nationella integrationsmålen samt FNs barnkonvention och utifrån de rättigheter de har som svenska medborgare har dessa informanter över lag upplevt ett gott bemötande och mottagande.

Ungdomarnas ambitioner för framtiden är att skaffa sig utbildning och arbeta. De vill alla bo och leva i Sverige.

Most of us go about our daily lives never having to confront the terror, fear, conflict and persecution that have forced millions of refugees around the world into flight. We easily forget that most refugees are people just like us, with homes, families, jobs and dreams – all of which they must abandon in a desperate search for safety in unfamiliar surroundings. Faced with an uncertain future, these ordinary people must summon extraordinary courage to survive, and to rebuild their shattered lives. Many endure enormous suffering without losing hope, and find the strength to overcome despair and start a new life against seemingly overwhelming odds. Every refugee's story is different, and every loss is a personal one.

Kofi Annan, FN:s före detta generalsekreterare
20 juni 2005, Världsflyktingdagen (UNIC, 2012).

1. Introduktion

1.1 Inledning

De ensamkommande flyktingbarnens levnadsöden och bakgrund är olika, men de har alla gemensamt att de befinner sig i en svår situation som barn och unga i ett nytt land. De står i en beroendeställning till myndigheter och till det sociala nätverk som ska värna om deras bästa. Rädda Barnen har på olika sätt lyft fram barnens situation i syfte att driva fram förbättring och förändring i mottagningsprocessen. Media har uppmärksammat olika fall, vilket även har mobiliserat ett engagemang omkring denna målgrupp. Enligt FNs barnkonvention har varje barn, oavsett bakgrund, rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Enligt konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn (Unicef, 2012). FNs barnkonvention har inte gjorts till lag i Sverige, men många av våra lagar är anpassade till konventionens bestämmelser.

Denna studie kan ses mot bakgrund av projektet ”Ensamkommande barn och ungdomar – Gävleborgsmodellen”. Syftet med projektet var att stärka samarbetet mellan de deltagande personalgrupperna och utveckla deras kompetens, utifrån en målsättning att öka kvalitet och enhetlighet i arbetet med ensamkommande barn i Gävleborgs län (Morelli, 2011). Under projektets genomförande framstod avsaknaden av målgruppens egna upplevelser som en brist. Insikten om värdet av att i en enskild studie sätta fokus på dessa barn och ungdomars egna upplevelser av mottagandet ledde till att medel söktes för en sådan studie.

Denna studie bygger på ungdomars egna upplevelser och erfarenheter av att komma till Sverige, där betoningen ligger på hur de upplevt mottagandet och bemötandet i Gävleborgs län. Dessa röster kan både ge en fingervisning om hur det kan upplevas att komma som ett ensam barn till vårt län, och ge god vägledning i hur bemötandet kan förbättras i framtiden för barn som tvingas göra samma resa.

1.2 Syfte

Syftet med denna rapport är att belysa några av målgruppens erfarenheter av bemötandet och mottagandet i Gävleborgs län i relation till de nationella integrationsmålen (effektiv integration, fler i arbete, likvärdig skola/utbildningsmöjligheter), FNs barnkonvention, samt rättigheter som svensk medborgare.

1.3 Frågeställningar

- Hur upplever målgruppen sin hälsa?
- Vad menar målgruppen varit bra och mindre bra i bemötandet och mottagandet?
- Hur beskriver målgruppens sina ambitioner angående utbildning, arbete och framtid?

1.4 Definitioner och förkortningar

Begreppet *barn* i denna rapport utgår från FN:s barnkonvention som definierar barn som personer under 18 år. Begreppet ungdomar används för att beskriva de som är 13-25 år gamla. För åldersgruppen 13 till 18 år kan alltså båda begreppen användas (Unicef, 2012).

Ensamkommande barn är ”ett barn som åtskilts från båda föräldrarna och utan sådan vårdnadshavare som fastställts enligt lag eller sedvänja” (UNHCR, 2012a).

Flykting är den person ”som flytt sitt land med anledning av en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, religion, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk uppfattning, som befinner sig utanför det land, vari han är medborgare och som på grund av tidigare nämnd fruktan inte kan eller vill återvända till det landet ” (UNHCR, 2012a).

Asylsökande är de personer som sökt internationellt skydd, och som ännu inte fått besked om de får stanna i landet efter sin begäran om flyktingstatus (Migrationsverket, 2012a).

För att en utländsk medborgare ska få stanna i Sverige mer än tre månader krävs *uppehållstillstånd*, eller *asyl* som det också kallas. Uppehållstillståndet kan vara tidsbegränsat (TUT) eller permanent (PUT). Enligt FN:s flyktingkonvention ska uppehållstillstånd ges till den som är flykting enligt konventionen, eller till den som är alternativt skyddsbehövande (Migrationsverket, 2012a).

Följande förkortningar förekommer i rapporten:

FN	Förenta nationerna
HVB	Hem för vård eller boende
IMSPR	”Språkintrouktion för nyanlända”
IVIK	Introduktionskurs för nyanlända ungdomar inom gymnasieskolan
PUT	Permanent uppehållstillstånd
SFI	Svenska för invandrare
SKL	Sveriges kommuner och landsting
TUT	Tidsbegränsat uppehållstillstånd
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNIC	United Nations Information Centres

1.5 Avgränsningar

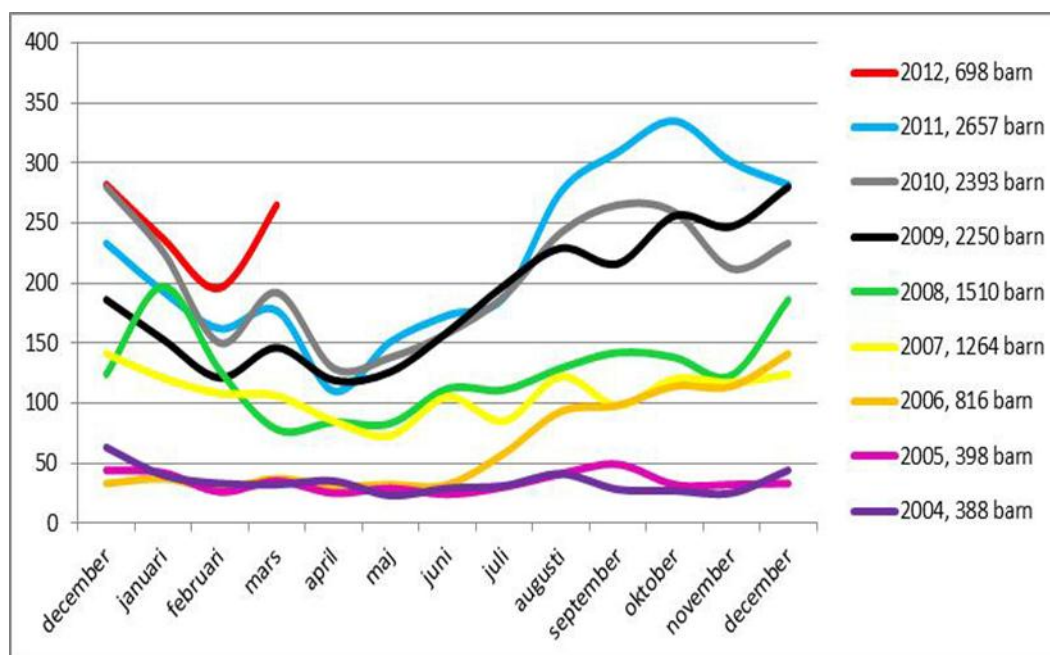
Studien inkluderar endast ensamkommande barn som blivit placerade på HVB-hem i någon kommun i Gävleborgs län och som fortfarande bor kvar i länet under tiden som studien genomfördes. Studien avgränsades till att intervjua ensamkommande som har fått PUT mellan åren 2008 – 2010. Anledningen till detta är att den första verksamheten i länet för ensamkommande startades i december 2007, vilket innebär att det är få i målgruppen med PUT innan år 2008. Genom att sätta den ”övre gränsen” till år 2010 har samtliga ungdomar i studien haft PUT i minst 1,5 år. Tidsperspektivet kan underlätta reflektioner av den subjektiva upplevelsen av mottagandet och bemötandet. Det är rimligt att anta att de fått en tydligare bild av sina erfarenheter gällande integration, arbete och skola/utbildningsmöjligheter. Detta berör även deras infallsvinklar gällande skyldigheter och rättigheter som svenska medborgare. För att undvika tolk vid intervjuerna begränsades studien även till de i målgruppen som pratade och förstod svenska relativt bra. Åldersgruppen för studien är 16 – 20 år.

1.6 Disposition

Rapporten är uppdelad i sju avsnitt. I avsnitt ett redovisas studiens syfte och frågeställningar, samt klagörande av förkortningar och begrepp som är centrala. I avsnitt två ges en bakgrund till ämnesområdet. Tidigare forskning tas upp i avsnitt tre, och avsnitt fyra anger och förklarar den teoretiska referensramen som analysen utgår från. I avsnitt fem beskrivs och redogörs för metodval och tillvägagångssätt. Avsnitt sex presenterar studiens resultat och analys, som sedan följs av en diskussion i avsnitt sju.

2. Bakgrund

Varje år kommer det ett stort antal barn och ungdomar som är under 18 år till Sverige som asylsökande utan någon förälder eller annan legal vårdnadshavare. Detta är inte ett nytt fenomen. Ett exempel är att det under andra världskriget var ca 70 000 finska barn som lämnade sitt hemland utan sina föräldrar för att söka skydd i Sverige (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011). Mottagandet organiserades då av frivilliga och hjälporganisationer. Idag är mottagandet organiserat statligt och kommunalt. Den målgrupp som benämns ”ensamkommande barn” har de senaste åren ständigt ökat i antal (SOU, 2011:64). Jämfört med åren före 2006 har antalet asylsökande ensamkommande barn ökat med 500 %. Migrationsverket tog under år 2011 emot 2657 ansökningar från ensamkommande barn och ungdomar, och under år 2012 beräknas ansökningarna uppgå till omkring 3100. Prognosen för kommande år talar för att denna trend kommer att hålla i sig, och att ”kurvan” kommer att fortsätta att stiga (Migrationsverket, 2012b).

Antalet asylsökande ensamkommande barn i Sverige 2004-2012 (Migrationsverket, 2012b)

Skälen till att dessa barn är på flykt är många men grundar sig ofta i att de tvingats fly från sitt hemland på grund av krig, väpnade konflikter, naturkatastrofer, svår fattigdom eller masskränkningar av deras mänskliga rättigheter. De flesta asylsökande ensamkommande barn kommer idag från Afghanistan, Somalia och Irak, vilket speglar de svåra militära konflikterna som råder i dessa länder. På grund av det aktuella läget i Syrien förväntas alltfler barn komma därifrån. Ungefär 80 % av denna målgrupp utgörs av pojkar och 20 % av flickor, åldern är generellt mellan 13 till 17 år (Migrationsverket, 2012b). Att det är övervägande pojkar som lämnar sitt hemland kan bero på att de löper större risk att drabbas av konfliktsituationer i hemlandet och bli tvångsrekryterade till barnsoldater (Hessle, 2009). Enligt Hessle kan det även förklaras utifrån kulturella aspekter där pojkar värderas högre än flickor. En annan förklaring kan vara att det anses vara mindre riskfyllt för pojkar att resa ensamma än vad det är för flickor (ibid).

Den kritiska perioden för barnen är, i samband med ankomsten till Sverige, hur de tas emot och blir bemötta. Att de även den första tiden lever i ovisshet om sitt uppehållstillstånd innebär stora känslomässiga påfrestningar som ibland kan leda till försvinnanden och suicidförsök (Brendler-Lindqvist, 2004). Hibo Abdullahi kom till Sverige för 19 år sedan, och i en rapport utgiven av Migrationsverket säger hon: *”Det allra viktigaste är att de som arbetar med ensamkommande barn är kompetenta eftersom barn som av olika anledningar har skiljts från sina föräldrar verkligen är i behov av professionellt stöd”* (Migrationsverket, 2010:4).

2.1 Gävleborgsmodellen

I Gävleborgs län har en regional samverkan mellan de kommuner som tar emot ensamkommande barn etablerats. Detta samarbete inleddes 2009 i samband med ett samverkansprojekt som till viss del finansierades av Europeiska Flyktingfonden och där Bollnäs kommun stod som projektansvarig. Målet med projektet var att utveckla en gemensam modell för mottagandet av ensamkommande barn och ungdomar i länet. Resultatet kallas ”Gävleborgsmodellen”, och innefattar gemensamma arbetsmetoder och rutiner omkring mottagandet. Via detta länsprojekt och ”Gävleborgsmodellen” har sju av länets kommuner, tillsammans med två Upplandskommuner, uppnått ett väl fungerande samarbete när det gäller mottagandet av ensamkommande barn (Morelli, 2011).

Projektet avslutades i februari 2011. Som en följd av detta samarbete mellan kommunerna togs en avsiktsförklaring fram som undertecknades av samtliga tio kommuner i länet, Länsstyrelsen och Region Gävleborg. Avsikten är bland annat att genom samlade krafter skapa bättre möjligheter för alla kommuners delaktighet i mottagandet, och genom gemensamma ansträngningar kunna tillhandahålla fler platser för ensamkommande barn och ungdomar. En strävan finns att underlätta barnens etablering genom att kunna erbjuda likvärdiga möjligheter till integration i alla kommuner, och att utvärdera och utveckla metoder för att de på bästa sätt ska få möjlighet att ta ansvar och att forma sina liv (Morelli, 2011).

2.2 Lagstiftning

2.2.1 FN:s barnkonvention

Många länder med Sverige har undertecknat FN:s barnkonvention från år 1989, och har därmed ett åtagande att ge ensamkommande asylsökande barn ”samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl” (Unicef, 2012). Konventionen fastslår i artikel två att alla barn har samma rättigheter och lika värde oavsett bakgrund. Ingen får diskrimineras. Artikel tre i konventionen säger att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Artikel sex säger att alla barn har rätt till liv och utveckling. Konventionen säger även att alla har rätt till utbildning och hälso- och sjukvård, och de har rätt att uttrycka sina åsikter och att bli lyssnade på. Artikel 24 säger att varje barn har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom i de fall då detta strider mot barnets bästa. Artikel 39 berör behoven hos barn som upplevt väpnade konflikter eller liknande: som övergrepp, våld, utnyttjande etc. Alla lämpliga åtgärder ska vidtas för att främja fysisk och psykisk rehabilitering, även social återanpassning. (Unicef, 2012).

2.2.2 Svensk lagstiftning

Utlänningslagen (SFS 2005:716) är Migrationsverkets främsta rättskälla, och reglerar vem som har rätt att få uppehållstillstånd i Sverige. Denna lag innehåller flera paragrafer som grundar sig på barnkonventionen, som exempelvis principen om barnet bästa (1:10§ UtL)

samt barnets rätt att bli hörd (1:11§ UtIL). Andra lagar som berör denna målgrupp är Socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453), som beskriver att kommunen har det yttersta ansvaret för att de barn som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Lagen om god man för ensamkommande barn (SFS 2005:429) beskriver deras rätt till god man i samband med ankomsten. Lagen om mottagande av asylsökande m.fl. (SFS 1994:137) berör även denna målgrupp.

2.2.3 Nationella integrationsmål

Målet för den svenska integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Riksdagen beslutade i mars 2010 om propositionen Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd. Reformen trädde i kraft i december 2010. Förutom kommunernas ansvar för svenska för invandrare (sfi) och annan vuxenutbildning får kommunen ansvar att erbjuda nyanlända samhällsorientering. Målsättningen är att ”Varje nyanländ ska utifrån sina egna förutsättningar få professionellt stöd för att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning samt ta del av de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige”, (Arbetsmarknadsdepartementet, 2008 rev. 2011).

2.3 Aktörer i samband med mottagandet

Det är en komplex uppgift att få mottagandet av ensamkommande barn att fungera då det berör ett flertal yrkesgrupper, verksamheter och parter (Morelli, 2011). Flykten från hemlandet innebär i många fall att barnets sociala nätverk förloras och kontakten med barnets primära vårdgivare sätts ur spel. Oro, längtan efter föräldrarna och hemlandet kan vara intensiv, och då kan en relation till någon vuxen vara av stor betydelse (Angel & Hjern, 2004). De personer som befinner sig i barnet eller ungdomens sociala nätverk den första tiden i Sverige är främst god man, kontaktperson, boendepersonal och i vissa fall en lärare och/eller någon nära släkting. De myndigheter, organisationer och aktörer som är involverade i samband med mottagandet är Migrationsverket, kommunerna (socialtjänsten, överförmyndaren och skolan), landstinget, länsstyrelserna och socialstyrelsen, och varje aktör har ansvar för olika delar.

2.3.1 Migrationsverket

När de ensamkommande asylsökande barnen anländer till Sverige kommer de på olika sätt i kontakt med svenska myndigheter, vilka ofta är polisen, Migrationsverket och socialtjänsten. I samband med detta erbjuds de ett temporärt boende i den kommun de då befinner sig i. Migrationsverket har ansvar för att ta emot och pröva ansökan om asyl, och även göra en åldersbedömning om det anses behövas. De har även ansvar för att efterforska barnets familjemedlemmar under asyltiden, handlägga frågor som rör ekonomiskt bistånd till barnen och göra prognoser samt planera för behovet av mottagningsplatser i kommunerna. Migrationsverket tecknar överenskommelser med kommunerna om mottagandet av såväl ensamkommande barn som söker asyl som barn som beviljats uppehållstillstånd. Det ligger även på Migrationsverkets ansvar att anvisa barnet till en kommun för boende och att administrera ersättningar till dessa kommuner. Genomsnittet på handläggningstiden för uppehållstillstånd under första kvartalet 2012 är för ensamkommande barn 104 dagar. 2010 låg genomsnittet på 146 dagar, vilket visar att väntan på besked blivit betydligt kortare de senaste åren (Migrationsverket, 2012c).

2.3.2 Länsstyrelserna

Från den 1 januari 2011 ligger ansvaret hos Länsstyrelserna att under Migrationsverkets ledning förhandla med kommuner och andra berörda aktörer om att skapa fler platser för de ensamkommande barnen (Länsstyrelsen, 2012).

2.3.3 Kommunerna

Den 1 juli 2006 genomfördes en nationell lagändring för att förbättra mottagandet av ensamkommande flyktingbarn i Sverige. Detta skedde utifrån ett samarbete och initiativtagande mellan många aktörer, bland andra Migrationsverket, Socialstyrelsen, SKL och Rädda barnen. Förändringarna innebar framför allt att kommunerna fick ansvaret att tillhandahålla boende för de ensamkommande, och möta upp de enskilda individernas behov på olika sätt genom att använda den kompetens, erfarenhet och andra resurser som finns hos socialtjänsten i varje kommun (Socialstyrelsen, 2011). Ensamkommande barn är en relativt ny målgrupp för kommunerna, vilket innebär stora utmaningar när det gäller både uppstarts- och utvecklingsarbete (Morelli, 2011). Det ständigt ökande antalet asylsökande barn innebär att det i stort sett alltid råder brist på platser i kommunerna för att kunna ta emot dem.

När ett ensamkommande asylsökande barn anländer till Sverige erbjuds barnet ett tillfälligt boende i den kommun där det ger sig till känna för svensk myndighet. Denna så kallade ”ankomstkommun” har då ansvar att förse barnet med ett boende tills Migrationsverket kan sända barnet vidare till en ”anvisningskommun”. Ankomstkommunen har även ansvar för att utreda och göra en bedömning av barnets behov av bistånd, vilket inte ska påverkas av vistelsetidens längd. Däremot kan omfattningen av biståndet påverkas av den tid och under vilka förhållanden som barnet vistas där. Migrationsverket ska så snart som möjligt ordna så att barnet får flytta vidare till en kommun som blir barnets ”hemkommun”. Denna kommun har ansvar för att barnet får stöd och hjälp utifrån socialtjänstlagen, vilket innebär en utredning av barnets behov och att fatta beslut om insatser. Kommunen ser även till att ge barnet ett lämpligt boende, som oftast är ett familjehem eller ett HVB-hem (hem för vård och boende).

Barnet ska tilldelas en god man vilken utses av kommunens överförmyndarenhet. Även skolundervisning ska ordnas så fort det är möjligt. Schéele och Strandberg (2010) nämner att skolan ofta är den viktigaste miljön för barnen, genom att den skapar struktur och kontinuitet i vardagen, erbjuder vuxna att tala med och kompisar i samma ålder. Asylsökande ensamkommande barn ska enligt lag ha samma förutsättningar som andra barn att gå i allmän förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskola. Nyanlända elever med annat modersmål än svenska erbjuds att gå språkintrouktion (IMSPR), där syftet är att uppnå språkkunskaper motsvarande åk 6 i svenska som andraspråk för att kunna övergå till vidare studier eller arbete.

Kommunen har även ansvar för att efterforska var barnets familjemedlemmar finns om barnet så önskar, det är en uppgift som socialtjänsten har hand om. Efter ett beviljat uppehållstillstånd har kommunen ansvar att fortsätta bistå med insatser under uppväxten och ge stöd för etablering och integrering i samhället (Migrationsverket, 2012c). Kommunerna kan ha så kallad +18 verksamhet, en utslussningsverksamhet för de ungdomar som fyllt 18 år. Detta innebär att ungdomar med PUT vid 18-årsålder skall kunna flytta till egen lägenhet, och via socialtjänsten ges möjlighet till ytterligare stöd och vägledning för en lyckad etablering och integration.

God man

Barnet har rätt att så fort det är möjligt få en god man, som träder in i både vårdnadshavarens och förmyndarens ställe tills barnet får uppehållstillstånd eller fyller 18 år. Den gode mannen har varken i sin uppgift att sköta den dagliga omvårdnaden av barnet eller försörjningsplikt, utan har ansvar för barnets personliga förhållanden såsom boende, skola och hur barnets

tillgångar ska användas, och bevaka barnets rättigheter. Den gode mannen är därmed en viktig person och fungerar som ”spindeln i nätet” för barnet. Rädda Barnen (2010) beskriver i sin rapport att den gode mannen är nyckeln till ett bra mottagande. Brendler-Lindqvist (2004) nämner dock bland annat att gode män ofta kan hamna i svåra situationer. Det ingår inte i deras formella uppdrag att ha ett känslomässigt engagemang i barnet, vilket det dock ofta förväntas av dem.

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Om barnet senare beviljas uppehållstillstånd skall den gode mannen ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare. I de flesta fall är det barnets gode man som tilldelas detta uppdrag. Liksom den gode mannens uppgift så innebär detta uppdrag att fatta beslut om det som berör barnets ekonomiska och personliga förhållanden.

Kontaktperson

En kontaktperson till ungdomen kan vara en beviljad insats enligt socialtjänstlagen för att denne ska ha möjlighet att kontinuerligt träffa någon att umgås med och göra saker tillsammans med. Kontaktpersonen är därmed en kontakt som socialtjänsten förmedlar, och som de anser är lämplig för uppdraget. För ensamkommande barn som bor på HVB-hem innebär benämningen ”kontaktperson” i många fall någon i personalgruppen som har ett extra engagemang för saker och ting som berör just det barnet, som till exempel att vara med på skolmöten eller läkarbesök. En kontaktperson har inget ansvar för barnets ekonomi och har ingen roll som beslutsfattare för barnet. Detta ansvar ligger på den gode mannen eller särskilt förordnad vårdnadshavare.

2.3.4 Landstinget

Landstinget har ansvar för att tillgodose den vård som behövs, både fysiskt och psykiskt. Asylsökande barn har rätt till samma hälso- och sjukvård, barnpsykiatrisk vård och tandvård som andra barn bosatta i Sverige.

2.3.5 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen ansvarar för tillsyn av det kommunala mottagandet av ensamkommande barn (Migrationsverket, 2012c).

3. Tidigare forskning

3.1 Barnens psykiska hälsa

Forskningen om denna målgrupps socialpsykologiska situation är väldigt begränsad. Det finns allt för få svenska studier för att få en generell uppfattning om barnens situation och bemötande i Sverige utifrån FN:s barnkonvention (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011). Studier har visat att en stor del av de ensamkommande asylsökande barnen, trots mycket god motståndskraft (resilience), upplever sig ha en problematisk situation, vilket ofta leder till psykisk ohälsa (ibid). Forskning pekar på ett tydligt samband, vilket i stor utsträckning grundar sig i utsatthet, organiserat våld och traumatiska upplevelser i hemlandet och under flykten (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011, UNHCR, 2012b, och Hessle, 2009). Den första tiden i Sverige befinner sig barnen i en ”desorienteringsfas”, och det nya landets språk, kultur, livsstil kan vara krävande för barnen (Brendler-Lindqvist, 2004).

Resultatet av UNHCRs studie ”Voices of Afghan children – a study on asylum-seeking children in Sweden” belyser hur nödvändigt det är med ett helhetsperspektiv i samband med bemötande och mottagande av ensamkommande barn. Barn som sökt asyl i Sverige intervjuades om varför de lämnade Afghanistan och hur de kom till Sverige. Studien visar att många barn led av tidigare traumatiska upplevelser från sitt hemland och från sin resa till Sverige samt att barnen under sin flykt ofta blev utsatta för kränkningar, ofta i form av övergrepp och utnyttjande. Dessa trauman orsakade i många fall posttraumatiskt stressyndrom. Författarna av studien poängterar att vid ankomsten till Sverige och andra länder är det därför av yttersta vikt att mottagandet tar hänsyn till barnens hälsotillstånd, både före och efter asylbedömningen. De betonar även att med tanke på den bakgrund och de erfarenheter som de afghanska barnen har med sig, ligger det ett stort ansvar på personalen och mottagningsenheterna att möta upp de individuella behoven (UNHCR, 2012b).

Lagnebros doktorsavhandling ”Finska krigsbarn” har som syfte att undersöka finska krigsbarns upplevelser i barndomen och hur detta kan ha påverkat dem psykologiskt under deras liv. Avhandlingen bygger på intervjuer med finska flyktingbarn som kom till Sverige under andra världskriget, och som sedan har bosatt sig här. Resultatet visar att många av dem som vuxna upplever en rädsla för separationer, har språksvårigheter, kontrollbehov och minnesbilder som påverkar dem fortfarande. I sin avhandling betonar Lagnebro vikten av att förstå flyktingbarn ur två olika perspektiv. Dels att se utifrån perspektivet att barnen har separerats från föräldrarna, och dels att de kommer till främmande kultur, språk och människor (Lagnebro, 1994). Likheterna som finns mellan de ensamkommande barnen som kom till Sverige för 70 år sedan, och de som kommer idag är att de har lämnat sitt sociala och kulturella sammanhang, och kommer till något som är främmande på olika sätt. Även på det känslomässiga planet finns det många likheter. Idag, likaväl som för 70 år sedan, känner många sig rädda, förvirrade, ensamma och övergivna, och upplever en stark hemlängtan. Alla har flytt från krig och förtryck och upplevt en farofylld resa. Många har skickats bort av föräldrar eller släktingar för att få möjlighet till ett bättre liv (Brendler-Lindqvist, 2004).

Brendler-Lindqvist (2004) har skrivit en rapport i syfte att undersöka om ett asylhem i kommunal regi kunde bli ett gott exempel på omhändertagande av ensamkommande barn. Denna studie gjordes utifrån att Rädsla Barnen krävde att kommunerna, i stället för Migrationsverket, skulle ta över ansvaret för de asylsökande barnens boende och den sociala omsorgen kring dem. Lagändringen om att kommunerna skulle ta över detta ansvar kom den 1 juli 2006. Rapporten bygger bland annat på djupintervjuer med ungdomar som bor på asyl-

hemmet, och som berör fyra teman: förluster av nära anhöriga, väntan på besked om uppehållstillstånd, vardagslivet och framtiden. I rapporten framkommer bland annat att ungdomarna hade svårt att kontrollera sin ångest och sin känsla av ensamhet och övergivenhet under väntan på uppehållstillstånd. Trots detta känslomässiga kaos så upplever ungdomarna skolan som något positivt och informanternas studieresultat är väldigt goda. Att skolan fungerar och upplevs som positivt är något som är väldigt viktigt, inte bara under asyltiden, utan även på längre sikt. Brendler-Lindqvist säger *”En god kunskap i svenska är en förutsättning för integrationen i samhället och ger ungdomarna en god möjlighet till fortsatt utbildning eller arbete”* (Brendler-Lindqvist, 2004:52). I rapporten konstateras att det är kommunen som är bäst lämpad att ha ansvar för mottagandet av dessa barn. I rapportens slutsats betonas även att det krävs hög kompetens hos personalen och en utarbetad metodik i arbetet med denna målgrupp, för att skapa bästa möjliga förutsättningar i mottagandet.

Hessle (2009) har gjort en longitudinell studie som identifierar olika faktorer som utgjorde en positiv och negativ påverkan på barnet under asyltiden. De flesta av informanterna tyckte inte att väntetiden var ett problem i sig. Det som upplevdes plågsamt var den oro som de kände för familjen i hemlandet. Skolan hjälpte dem att hålla struktur i vardagen. Angående vilken boendeform som är minst påfrestande under väntan på beslut, framkom det i studien att det fanns både positiva och negativa synpunkter på att bo i gruppboende. Vissa upplevde trivsel i gruppboende, andra inte. Majoriteten av informanterna bodde dock på gruppboende och de flesta kände trygghet att bo med ungdomar från sitt eget land. För de flesta i studien upplevdes varken boendet eller väntetiden i sig som påfrestande under asyltiden. Studiens resultat visar att tio år efter att barnen fått permanent uppehållstillstånd så hade de allra flesta informanter etablerat sig med ett bra liv som unga vuxna. Hessle anser utifrån studiens resultat att de ensamkommande barnen *”har en individuell förmåga till socialisation och etablering efter permanent uppehållstillstånd”* (Hessle 2009:148).

3.2 Nationell kartläggning

Migrationsverket och SKL tog under 2010 och 2011 fram en nationell handlingsplan med avsikt att förbättra kommunernas mottagande av ensamkommande barn. Den bygger på en kartläggning som genomfördes under 2009 och ingår i projektet *”Ensamkommande barn och ungdomar – ett gemensamt ansvar”*. Fokus i kartläggningen är på kommunernas myndighetsutövning, vilket innebär socialtjänsternas utredning, beslut och uppföljning. Studien innefattar därmed inte något som berör hur barnens sociala och psykiska behov blivit tillfredsställda, eller hur hälso- och sjukvård eller skola fungerar. Resultatet visar att kommunerna bedriver ett omfattande arbete med dessa barn och ungdomar och att alla socialarbetare/handläggare tar ett stort ansvar, även om det ofta sker under bristfälliga förutsättningar. Det råder otydligheter i uppgifter och ansvarsfördelning, vilket i rapporten beskrivs som den centrala problematiken. Författarna till rapporten poängterar att det är engagemanget och förmågorna som finns hos dessa yrkesutövare som gör det möjligt att kunna förbättra mottagandet (SKL, 2012). Resultatet tydliggör den komplicerade processen när det gäller mottagandet av ensamkommande barn och ungdomar, då många myndigheter är inblandade. Lagstiftningen är tydlig när det gäller ansvarsfördelningen, men i det dagliga arbetet råder det stor otydlighet om hur lagarna ska tillämpas. Kartläggningen visar också att de personer som arbetar med mottagandet av dessa barn och ungdomar behöver ökad kunskap och bättre resurser för att hantera särskilda behov hos målgruppen. Processen med att utse lämplig god man fungerar bra, men dessa behöver mer utbildning och tillgång till stöd i olika former för sin uppgift. I resultatet poängteras det att varken Migrationsverket eller kommunerna tar ansvar för efterforskningen av föräldrar, vilket är ett uttryck för otydligheter i uppgift- och ansvarsför-

delning. Socialtjänsten är inte aktiv i efterforskningen om inte barnet önskar det, utan menar att det är Migrationsverkets ansvar. Migrationsverket anser dock att det är kommunernas ansvar då det tillhör den sociala utredningen (ibid).

3.3 God man

Rädda Barnen har arbetat för ensamkommande flyktingbarn sedan 1980-talet, och har i en studie undersökt olika aspekter på uppdraget ”god man”. Rapporten är en kortversion av en större studie ”Closing a Protection Gap”, ett projekt som genomförs i åtta länder. Studien bygger på intervjuer med gode män och ensamkommande barn från olika delar av Sverige, samt vuxna som arbetar med denna målgrupp (Rädda Barnen, 2010). Rapporten visar att uppdraget som god man är väldigt diffust, vilket lett till att tolkningen av uppdraget skiljer sig mellan kommunerna. Denna otydlighet leder vidare till att det i stor utsträckning är upp till varje god man att själv tolka sitt uppdrag. I studien kommer det fram att en del barn anser att en god man ska vara som en förälder, andra att den ska vara en hjälp att minska ensamhet och social isolering eller att uppdraget endast är att företräda barnet i kontakter med myndigheter. Studien visar att det är stor skillnad på hur ofta gode män och barn träffas, det varierar från 4 till 25 timmar per månad. I studien uppger var fjärde ungdom att de endast träffar sin gode man i samband med besök hos myndigheter, de har annars ingen kontakt (Rädda Barnen, 2010).

4. Integrationsperspektiv

4.1 Assimilation och ackulturation

Sociologen Milton Gordon menar att ”integration” handlar om människors delaktighet och deltagande inom olika samhällsdomäner, och att det slutgiltiga målet är assimilation. ”Assimilation” innebär att det sker en gradvis övergång från den ursprungliga kulturen till majoritetskulturen. Vad Gordon ser som huvudsakliga faktorer i assimilationsprocessen i ett samhälle är: kultur, struktur, äktenskap, identifikation, majoritetens attityder, majoritetens betende, civil delaktighet (Gordon, 1964).

”Kulturell ackulturation”, är enligt Gordon det första steget i assimilationsprocessen i samband med att en individ invandrar. Detta innebär att individen byter ut sina gamla medförda kulturella mönster, till de värderingar som råder inom majoritetssamhället. Nykomlingen tar till sig samhällets språk, klädstil och dagliga seder. Denna förändringsprocess kan äga rum även om ingen annan av de följande faktorerna i assimilationsprocessen utvecklas (ibid). ”Strukturell assimilation” innebär att invandraren har inträde till institutioner i majoritetssamhället, så som att bli medlem i organisationer och föreningar. Gordon anser att den strukturella anpassningen ligger till grund för de andra typerna av assimilation. Kulturell assimilation leder inte automatiskt till strukturell assimilation, men enligt Gordon är det omvända förhållandet ett faktum. Alla sju faktorer som ingår i assimilationsprocessen kan äga rum i olika hög grad. Assimileringsprocessen är enligt Gordon en fråga om olika grader av assimilering, där de skilda tillstånden kan utvecklas parallellt och i varierande grad med varandra (ibid).

Enligt John Berry kan ackulturation delas in i olika kategorier som beskriver hur invandrare eller majoritetskulturer/värdekulturer anpassar sig efter varandra (Berry, 1997). I Berrys modell bör individen i en ny kulturell kontext ta ställning till hur han/hon ska förhålla sig till majoritetsbefolkningens kultur och värderingar, samt till den kultur och de värderingar som finns med i deras ”ryggsäck” från hemlandet (ibid). Beroende på till hur stor del individen bevarar sin egen kultur eller anpassar sig till det nya samhället, resulterar det i fyra möjliga kategorier: assimilation, integration, separation eller marginalisering.

Acceptans av majoritetskulturen

		Acceptans av majoritetskulturen	
		Ja	Nej
Bibehållande av hemlandets kultur	Ja	Integration	Separation
	Nej	Assimilation	Marginalisering

Berrys ackulturationsmodell (Westin & Westin, 2010).

De två första kategorierna: assimilering samt integrering, kan användas av både invandraren och majoritetskulturen. Assimilation innebär att den enskilde hellre söker anpassning och kontakt med majoritetssamhället än att behålla den egna kulturella identiteten. För majoritetssamhället innebär detta att invandrarens kultur får stå tillbaka för att istället anamma majoritetskulturen. Integration innebär att invandrarens egen kultur bevaras, samtidigt som individen försöker anpassa sig till det nya samhället och strävar efter att komma in i ett större socialt nätverk. Utifrån majoritetssamhällets perspektiv tillåts andra kulturer agera på lika villkor, samtidigt som man önskar bevara sin egen kultur. Invandrarna kan även falla in i kategorierna: separation eller marginalisering. Separation utmärks av en ovilja att söka kontakt med

det nya samhället och vilja att bevara den egna kulturen. Marginalisering innebär att personen varken har intresse av att bevara sin egen kultur eller att anpassa sig till den nya kulturen (Berry, 1997).

Detta sätt att se på integration innebär enligt Berry att individer även kan ha olika förhållningssätt i olika sammanhang. I den offentliga sfären (i skolan eller på arbetsplatsen) kan de acceptera och ta till sig de värderingar som gäller i majoritetssamhället, samtidigt som de i den privata sfären (i den nära vänskretsen) utgår från den egna kulturens förhållningssätt. Huruvida individen upplever majoritetskulturen eller sin ursprungskultur som positiv eller negativ kan enligt Berry återspeglas till exempel i deras sätt att klä sig, deras beteende eller matpreferenser (Berry et al. 1992).

5. Metod

5.1 Val av metod

Den kvalitativa metoden med intervjuer har använts vid insamling av data. Kvalitativa intervjuer passar bäst när avsikten med studien är att finna ökad förståelse för hur individer tänker och känner gällande en specifik upplevelse. I denna studie ger det möjlighet till fördjupad kunskap om hur mottagandet och bemötandet upplevdes av dessa unga vuxna (Kvale & Brinkmann, 2009). Enligt Trost (2005) är det bästa sättet vid en kvalitativ intervju att använda sig av en intervjuguide istället för i förväg nedskrivna frågor. Intervjuguiden (se bilaga 2) som användes vid datainsamlingen bestod av sju övergripande ämnesområden och några specifika frågor så som bakgrundsfrågor och en avslutningsfråga. I denna studie var intervjuguiden väl inövad för att ge möjlighet till intervjuer som mer skulle likna ett samtal och att de svar som gavs smidigt kunde knyta an till passande ämnesområden och utvecklas med öppna frågor. Detta innebar att den som blev intervjuad styrde i vilken ordning de olika områdena togs upp. En provintervju gjordes innan datainsamlingen för att testa intervjumaterialet och upplägget.

5.2 Litteratur- och informationssökning

Google har använts som sökmotor både när det gäller information om ensamkommande flyktingbarn och även för att söka tidigare forskning inom ämnesområdet. Material hittades dels genom att besöka relevanta hemsidor så som Rädda Barnen, Unicef, UNHCR och Migrationsverket, och även genom litteraturförteckningar i tidigare studier, artiklar och böcker i ämnet.

5.3 Urval och urvalsprocessen

Endast ensamkommande barn och unga som fått placering på HVB-hem vid ankomsten till länet har ingått i studien. Fem föreståndare för HVB-hem med ensamkommande barn i olika kommuner i Gävleborgs län kontaktades via email. Dessa fem föreståndare representerade fyra kommuner. I brevet fanns en presentation av intervjuaren, samt information omkring studien och dess syfte. En förfrågan gavs om det fanns intresse och möjlighet till ett samarbete: att förmedla kontakt till cirka fyra ungdomar i respektive kommun. Föreståndarna uppringdes per telefon en vecka efter utskicket för vidare samtal och möjlighet att bemöta eventuella frågor. I något fall fortsatte kommunikationen via email då det var svårt att få kontakt per telefon. Samtliga föreståndare gav förslag på ett urval av ungdomar utifrån ålder, tid med uppehållstillstånd och språkkunskaper. Föreståndarna kontaktade ungdomarna och frågade dem om de var intresserade att delta i intervjun. I samband med denna kontakt överlämnades det ett informationsblad till de ungdomar som visade intresse (se bilaga 1).

5.4 Tillvägagångssätt

Kontakten med de som var villiga att ställa upp på intervju förmedlades i de flesta fall vidare till författaren som fick ungdomarnas mobilnummer för att kontakta dem och bestämma tid och plats. I andra fall gjordes en överenskommelse med föreståndare och integrationsvägledare om tid och plats för mötet med ungdomarna för intervju. Oavsett om kontakten skedde direkt med ungdomen eller om kontakten skedde via någon annan så genomfördes

intervjun antingen hemma i ungdomens lägenhet, i något fall i grupphemmet eller i lokal för dagverksamhet. Intervjupersonerna fick bestämma var intervjuerna skulle genomföras för att underlätta för dem att kunna känna sig mer bekväma i en situation som denna. De fick även ha med sig boendepersonal eller integrationsvägledare vid intervjun om de önskade, vilket skedde vid ett intervjutillfälle. I samband med intervjun erbjöds även fika för att göra det lite mer trevligt och avslappnat. Tiden för intervjuerna varierade mellan 25 och till 50 minuter. Alla fick innan intervjun ge sitt godkännande till att den spelades in.

5.5 Bearbetning av data

Intervjuerna spelades in och transkriberades sedan i sin helhet i anslutning till intervjutillfället. Intervjumaterialet tolkades och analyserades utifrån studiens syfte och frågeställningar.

5.6 Analysmetod

Analysen genomfördes i fem steg. Det första steget var att transkribera materialet till text, och därefter lästes texten i sin helhet tills författaren skapat en god överblick om innehållet. Därefter markerades den text i marginalen som var relevant för frågeställningen, som i det tredje steget sorterades och grupperades under olika övergripande teman. I det fjärde steget lästes hela texten utifrån ett tema i taget för att plocka ut allt som hörde till just det temat i texten. Sedan sammanfattades materialet under varje tema med författarens egna ord, som belystes med citat från någon intervju. I studiens resultatdel diskuteras resultatet i relation till tidigare forskning och den teoretiska utgångspunkten.

5.7 Etiska överväganden

Vid intervjuerna anpassades språket till varje individs språkkunskap, vilket varierade. Intervjuerna berörde endast tiden som ungdomarna bott i sin nuvarande kommun. Inga frågor berörde anledningen till varför de kom till Sverige eller upplevelser från hemlandet eller från flykten. Frågor som berörde familjen i hemlandet undveks, men ämnet berördes ett fåtal gånger då ungdomen själv tog upp det. Etiska ställningstaganden baserades på Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets etiska huvudkrav (Vetenskapsrådet, 1991). Ett av dessa huvudkrav består av informationskravet, som i denna studie uppfylldes genom att alla som deltog i studien blev informerade om studiens upplägg och syfte. Samtliga ungdomar fick en muntlig beskrivning av studien i samband med intervjuerna, samt i de flesta fall även ett informationsblad (se bilaga 1) när de fick förfrågan om att delta. I informationsbladet gavs en beskrivning av studiens syfte, tillvägagångssätt och anonymitet. Det var enkelt formulerat med hänsyn till informanternas språkkunskap. Där informerades även om att det frivilliga deltagandet kunde avbrytas utan negativa följder. Samtyckeskravet beaktades när de tillfrågade ungdomarna själva bestämde över sin medverkan i studien. Vid varje intervjutillfälle godkände ungdomen att intervjun spelades in. Nyttjandekravet uppfylldes då det insamlade inspelade materialet enbart används för genomförandet av uppsatsen. Inspelningarna och textmaterialet förstördes sedan efter rapportens färdigställande.

5.8 Validitet och reliabilitet

För att säkra studiens validitet var fokus i intervjuerna på studiens syfte och frågeställningar, och följdfrågor ställdes som anknöt till de olika frågeområdena (se bilaga 2). Genom att använda uppföljningsfrågor och öppna frågor i intervjuerna gav informanterna rika beskriv-

ningar av deras upplevelser och tankar om bemötandet och mottagandet. En provintervju gjordes även för att öka validiteten i studien. För att säkra studiens reliabilitet spelades intervjuerna in för att sedan transkriberas.

5.9 Metodreflektion

Att intervjuerna ägde rum i en van miljö kan ha inneburit en känsla av trygghet, trots att situationen innebar att samtala med en okänd person. Dessa ensamkommande barn har i samband med asylprocessen blivit intervjuade ett antal gånger och har olika erfarenheter av det. Det är något som på olika sätt kan påverka dem i en situation som denna. För att göra intervju-tillfället lite trevligare skedde samtalet under tiden vi fikade.

Resultatet av studien kan inte generaliseras. Studien bygger på en egen utvald grupp. Förfrågan om deltagande gick via föreståndarna, vilket innebar att föreståndare samt boendepersonal och integrationsvägledare var involverade i processen att fånga upp ungdomar som var intresserade att delta. Förfrågan riktade sig till de som pratade relativt god svenska för att undvika tolk vid intervjun. Det är också viktigt att notera att språksvårigheter kan komma att påverka informationen vid intervjun. Det kan uppstå missförstånd under samtalets gång mellan den som intervjuar och informanten. På grund av dessa begränsningar får studien ses som ett nedslag om hur mottagandet har upplevts hos unika enskilda individer i Gävleborg.

6. Resultat och analys

I detta kapitel redogörs för centrala delar av det insamlade material som framkommit under intervjuerna. Det huvudsakliga underlaget i resultat och analys bygger på ordagranna, enskilda intervjuutskrifter. Det görs även kopplingar till den teoretiska referensramen och tidigare forskning som presenterats i tidigare avsnitt.

För att med säkerhet bevara deltagarnas anonymitet sammanställs ingen presentation av informanterna. Av samma anledning nämns inte de kommuner som ingår i studien, i vilka de bor. I citaten har även nämnda namn tagits bort. En av ungdomarna skulle fylla 17 år inom kort när intervjun genomfördes, och bodde vid intervjutillfället på HVB-hem. Övriga deltagare var i ålder mellan 18 – 20 år och bodde i egen lägenhet. Underlaget består totalt av intervjuer med åtta informanter, varav sex pojkar och två flickor.

Syftet med denna rapport är att belysa några av målgruppens erfarenheter av bemötandet och mottagandet i Gävleborgs län i relation till de nationella integrationsmålen (effektiv integration, fler i arbete, likvärdig skola/utbildningsmöjligheter), FNs barnkonvention, samt rättigheter som svensk medborgare. De frågeställningar som studien vill besvara är: Hur upplever målgruppen sin hälsa? Vad menar målgruppen varit bra och mindre bra i bemötandet och mottagandet? Hur beskriver målgruppen sina ambitioner angående utbildning, arbete och framtid?

6.1 Upplevd hälsa

6.1.1 Under asyltiden

Resultatet visar att ungdomarna den första tiden upplevde känslor såsom oro, förvirring och ensamhet. Samtliga ungdomar beskriver den första tiden innan PUT som svår. Tre av dem beskriver den första tiden så här:

”Den tiden är jättesvårt, innan man får uppehållstillstånd. Man vet ingenting förstår du, om jag ska stanna här i Sverige eller om jag ska skickas tillbaka. Man vet ingenting, och man är bara orolig och orolig hela tiden. Man tänker bara hela tiden på uppehållstillstånd. Om jag blir kvar så är det bra. Det är en plats med lugn och ro och inget krig och så här. Det är jättesvårt.”

”Jag oroade mig om jag inte fick uppehållstillstånd vad kommer att hända. Ska de skicka iväg mig, vart ska de skicka mig. Hur ska jag hitta min familj? Alla sådana här tankar, det är väldigt tufft. Jag har upplevt det och det är jättetufft. Jag vill aldrig, aldrig uppleva det igen.”

”Man saknar ju familjen i början och man har varit med om jätte, jätte tråkiga saker som man påminnas hela tiden. Och man är inte i den här världen i alla fall, alltså psykiskt. Man behöver hjälp då och man behöver att man bygger en relation. Att man kan prata med någon och att man är nära med någon.”

Den beskrivning som framkommer här går i linje med tidigare forskning. Brendler-Lindqvist (2004) lyfter fram i sitt resultat att de ensamkommande barnen idag i stor utsträckning känner sig rädda, förvirrade, ensamma, övergivna och har hemlängtan den första tiden. Detta är samma känslor som de finska krigsbarnen beskriver att de upplevde när de kom till Sverige

för 70 år sedan (Lagnebro, 1994). Tidigare forskning lyfter fram att psykisk ohälsa ofta grundar sig i fler faktorer än känslan att komma som ett ensamt barn till ett främmande land. UNHCRs studie nämner att många av de som intervjuades led av tidigare traumatiska upplevelser i sitt hemland och från sin resa till Sverige. Tidigare forskning pekar även på att många av de ensamkommande asylsökande barnen upplever sig ha en problematisk situation, vilket ofta kan vara en bidragande orsak till psykisk ohälsa (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011). Till skillnad från Hessles resultat, är det ingen ungdom i den här studien som uttrycker en specifik oro för sin familj.

6.1.2 I nuläget

Ungdomarna i studien har haft uppehållstillstånd mellan ett och tre år, och ger uttryck för att de idag mår bra och har det bra. Samtliga ungdomar beskriver sin nuvarande hälsa som god. Många uttrycker dock en saknad efter familjen i hemlandet:

”Jag mår bra. Men det är lite svårt att bo ensam. Det är lite svårt för mig. Min familj är inte här. Jag hoppas att det kommer att kännas bättre.”

”Jag är mycket nöjd, och jag trivs i (...) mycket bra. Jag går andra året på gymnasium. Och det gör inte alla. Och jag kan språket jättebra, så att jag kan klara mig. Så att jag är jättenöjd.”

”Jag mår jättebra. Jag har gjort det länge. Jag är jättefrisk och bra.”

”Jag har också gjort en operation på mina fötter. Jag har inte betalat pengar, jag har inte betalat medicinen. Jag fick precis som ett svenskt barn. Det känns väldigt bra tycker jag. Jag är väldigt glad och lycklig och tacksam.”

”Jag tycker så att jag lever som en svensk. Jag känner mig inte som att jag kommer från ett annat land utan jag känner mig som en svensk. Jag känner mig som en normal människa och jag har rätt att gå i skolan som andra barn. Jag har rätt att jobba och jag har rätt att göra vad jag vill.”

Svaren ovan går i linje med Hessles resultat, att tio år efter att barnen fått permanent uppehållstillstånd så hade de flesta av dem som deltog i studien etablerat sig med ett bra liv som unga vuxna. Hessle konstaterar att de ensamkommande barnen *”har en individuell förmåga till socialisation och etablering efter permanent uppehållstillstånd”*, vilket även kan tillskrivas ungdomarna i denna studie.

En god hälsa som samtliga ungdomar ger uttryck för att ha, kan grunda sig i en positiv attityd till det svenska samhället och den svenska kulturen. Enligt Berry kan denna attityd bland annat återspegla sig i sättet att bete sig och uttrycka sig. Utifrån Berrys ackulturationsmodell innebär assimilation att den enskilde hellre söker anpassning och kontakt med majoritetssamhället än att behålla den egna kulturella identiteten. Det sista citatet ger uttryck för att ungdomen bejakat den svenska kulturen och känner sig delaktig i det svenska samhället. Personen uttrycker att denne *”lever som en svensk”*, och *”känner mig som en svensk”*, mer som en svensk än som en invandrare. Ungdomen upplever att ha fått tagit del av sina rättigheter som ett svenskt barn: *”Jag fick precis som ett svenskt barn”*. Detta belyser det som Gordon benämner som kulturell assimilation, där individen anammat den svenska kulturen och dess värderingar. Ungdomen uttrycker att de gamla medfödda kulturella mönstren har bytts ut och personen har anpassat sig till den kultur och de värderingar som råder i det svenska samhället.

6.2 Upplevelsen av mottagandet på samhällsnivå

6.2.1 Kulturella skillnader och svenska lagar och regler

Att mat upplevs som ett uttryck för en kulturell skillnad framkommer tydligt i resultatet. Återkommande i de flesta intervjuer var ungdomarnas upplevelse av maten, och enligt en person så kunde missnöjet med maten ibland leda till att det uppstod konflikter mellan boende och personal. Anledningen till detta missnöje var att de boende inte tyckte om den svenska maten, som skiljer sig i både smak och innehåll från vad som är traditionellt i hemlandet. Två ungdomar uttryckte det så här:

”Svensk mat är utan fett, olja och grejer. Jag kan inte äta mat utan olja, lök och grejer. Men alltså, det är en potatis och en liten bit kött. Men det är svårt för oss.”

”Vi äter inte bra mat för att dom lagar potatis varenda dag. Svenskarna kan inte laga bra mat. (...) Jag vill ha alltså riktig mat. Du tränar mycket och sedan bara pannkaka. Jag måste ha riktig mat. Ris och sådant.”

Två informanter förklarar att de inte tyckte om den svenska maten när de kom, men att de har lärt sig att tycka om den. En av dem uttrycker sig så här:

”Ja, jag äter deras mat, jag säger inte nej. Jag gör vad de gör, jag accepterar i mitt hjärta. Jag äter inte gris förut. Jag kom här och jag började äta som de svenska. Mitt liv är här, jag bor här, jag måste bli som samhället. Mina kompisar säger– men du äter gris!”

Enligt Berry är matpreferenser en faktor som kan återspegla hur individen förhåller sig till sin ursprungskultur och till majoritetskulturen. De två första personerna föredrog mat från sitt hemland. Detta kan vara ett uttryck för en vilja att hålla kvar vid sin egen kultur, genom att framhålla hemlandets mat som bättre och godare. Två andra personer har lärt sig att tycka om den svenska maten, och det sista citatet beskriver hur en ungdom bytt ut sina tidigare matpreferenser till att äta som en svensk. Utifrån Berrys synsätt uttrycker denne en vilja och attityd att söka anpassning och kontakt med majoritetskulturen, hellre än att behålla den egna kulturella identiteten: *”Mitt liv är här, jag bor här, jag måste bli som samhället”*. I detta exempel framkommer den koppling som Berry nämner mellan en individs matpreferens och individens attityd till samhället övrigt.

Hälften av ungdomarna nämnde att det kändes viktigt att lära sig mer om samhället och om lagstiftningen i Sverige. Några av dem hade önskat att de den första tiden fått veta mer om sina skyldigheter och rättigheter.

”För på boendet så, jag ville lära mig, lära känna hur typ samhället fungerar, hur ska man bete sig. Vi visste ju inte. Vi bara ”boom”. Och jag pratade ju också med personalen om det, för jag kommer ihåg chefen i början frågade oss vad vi ville ha. (...) Jag visste inte heller här att vad man får göra eller så. De frågade hur vill du ha det så tänkte jag, hur ska jag svara nu då. Alltså om inte ni vet hur ska jag veta det. Så jag sade jag vet inte. Jag kan ingenting så hur ska jag kunna veta det.”

”När vi kommer hit som ett barn, vi vet inte vad vi har för rättigheter och skyldigheter. När jag kom hit, jag visste inte först vad det är för rättigheter och skyldigheter. Det var svårt. Ibland migrationen eller socialen de säger till mig att du får inte göra så här och så här. Det var lite svårt. Nu jag vet rättigheter och skyldigheter. Det är inget problem för mig. När du kommer hit till Sverige det är det viktigaste. (...) Det finns rättigheter och skyldigheter i mitt land men inte som i Sverige. Man får inte slå barn här i Sverige, men i mitt land det händer.”

”Sedan är det inte bara att man går ut och handlar och lagar mat och att man klarar sig då. Eller kunna språket. Det är mycket andra saker, det är helt enkelt kulturkrock. Jag vet inte men hittills så är jag engagerad i olika grupper så har jag många kompisar och jag går andra året i gymnasiet. Men jag känner att jag kan inte så mycket om samhället. (...) Lagar och regler är väldigt viktiga. Det är inte säkert att det fungerar så i alla länder. (...) Det är bättre att man tar det i början. (...) Man har typ en långt framtid. Och jättefrämmande land. Med främmande människor. Så det sociala nätverket är väldigt bra att jobba på som ensamkommande. För personalen på boendet.”

”Jag fick hjälp, men jag kunde inte svenska. Det var svårt. Det finns tolk, det kom tolk men det tolken snackade bara om uppehållstillstånd. Inget om samhället. När vi gick på skolan på IVIK (IMSPR) då berättade de om Sverige och sa att det fungerar så här och så här. I skolan lärde vi oss mycket om Sverige och samhället.”

”Ibland brukade de berätta, så här gör man och så här gör man inte i Sverige. Vi fick veta mycket så. Sverige är svårt med alla regler. (...) Det finns några grejer som vi tycker att det här är rätt, men i Sverige det är inte rätt. Vi tycker att det är orättvist men i Sverige är det rätt.”

Citaten beskriver hur dessa individer på olika sätt reflekterar över den kulturella skillnaden och processen, hur de som individer vill förhålla sig till den svenska kulturen och dess värderingar. Denna process är enligt Berry det som formar attityden till hur de förhåller sig till majoritetssamhället. Genom att uttrycka att det är av betydelse att få lära sig mer om det svenska samhället visar de en vilja och ambition att anpassa sig, och integreras eller assimileras som svenska medborgare. Utifrån Gordons teori om den kulturella assimilationen kan detta beskrivas som ett uttryck för, och en vilja att ta till sig majoritetssamhällets kultur och värderingar.

6.2.2 Ekonomi

Sju av de åtta ungdomarna är 18 år eller äldre, vilket innebär att de själva har ansvar för sin ekonomi. Sju ungdomar upplever att deras ekonomi är okej. De nämner att pengarna räcker till vad de anser är mest nödvändigt, några nämner även att de kan spara lite pengar varje månad. En person uttrycker sig så här:

”Ja, att leva normalt räcker det. Man kan inte resa, dricka. Men det räcker att vara här. (...) Transport till skolan, kläder, mat, TV, internet det räcker. Det kommer ju varje månad räkningar. Du måste tänka hur mycket jag ska ha. Plus 18 hjälper dig hur du ska göra.”

En annan tycker att det är svårt att få pengarna att räcka till:

”Det är för lite att ha i månaden. Man måste räkna till hyra, el, räkningar, mat, kläder, tvål. Ibland är det lite svårt. Nu när sommaren kommer och jag behöver nya, de gamla har blivit för små. På vinter vi måste ha bra kläder. Ibland är det svårt, man kan inte köpa det man vill. På tre eller fyra månader så köper jag en tröja eller ett par byxor”

Den kulturella assimilationen innebär att individen byter ut sina gamla kulturella mönster och tar till sig de värderingar som råder i majoritetssamhället. Ett utbyte av exempelvis klädstil och dagliga seder kan även komma att beröra vad som prioriteras när det gäller ekonomin.

6.3 Upplevelsen av mottagandet på organisationsnivå

6.3.1 HVB-hem

Samtliga ungdomar blev placerade på HVB-hem när de kom till länet. Några av dem gav en liknande beskrivning av hur det kändes att komma dit. De kände sig rädda, blyga och stressade av den nya miljön och alla nya människor, men de upplevde att det kändes bättre efter några dagar eller efter en vecka. En ungdom beskriver den första tiden på boendet så här:

”Första dagen och första veckan jag var lite rädd. (...) Efter en vecka då blev det bra. Lärde känna personalen och ungdomarna, och går i skolan. Det blev bra.”

Några nämnde även det första intrycket av den materiella standarden som boendet hade. De uppskattade eget rum, dator och TV.

”Ja helt otroligt! Först var jag inte säker på om de lurade mig. Sen när jag kom hit, har du sett i vårt rum. Det är fettfina rum här.”

Fyra av ungdomarna upplevde det som enbart, eller till största delen, positivt att dela boende med andra ungdomar och personal. De fyra övriga ungdomarna lyfte fram både negativa och positiva upplevelser under tiden på boendet. Det som upplevdes som positivt med denna boendeform var att det för det mesta kändes bra att ha människor i sin närhet. En person uttryckte att det var ett bra alternativ till boende då denne alltid levt med sin familj och inte gärna bodde själv. Några uttryckte uppskattning för att kommunen betalade allt. Många uppskattade även de olika aktiviteter som ordnades i samband med boendet som exempelvis skidåkning, bowling, biljard, bio och fotboll. En uttryckte det så här:

”Jag tyckte det var bra för att det var mycket folk där. Jag hade mycket grannar och vi hade datorrum. Vi hade ett rum där vi spelade X-box. Ute på sommaren vi spelade volleyboll.”

Det som upplevdes negativt var att det uppstod konflikter på boendet. En ungdom ansåg att konflikter på boendet till viss del berodde på att ungdomarna kom från olika länder, och att det var för många på boendet. Så här uttrycktes det:

”När vi kom hit så var vi från olika nationer. Då blev det lite bråk mellan varandra. Det var för många. Det är svårt att förstå varandra.”

I likhet med Hessles (2009) studie så framkommer både positiva och negativa värderingar om att bo på gruppboende. Även i Hessles studie framkommer det att det sociala umgänget upplevs som en positiv del i denna boendeform. Det sociala umgänget ger även möjlighet till olika aktiviteter. Langebro (1994) nämner att många barn upplever känslor som rädsla, ensamhet och övergivenhet i samband med att anlända till ett nytt land. Dessa känslor uttrycks av några ungdomar i samband med första intrycket. De upplever efter en tid att det blir bättre. Att hamna i ett socialt sammanhang, och få göra aktiviteter med andra ungdomar och ha vuxna omkring sig kan vara en bidragande faktor till att det efter en tid känns bättre.

I Hessles studie framkom det att de flesta kände trygghet att bo med ungdomar från sitt eget land (Hessle, 2009). Detta går i linje med uppfattningen en av ungdomarna hade att konflikter på boendet till viss del kan bero på att de kommer från olika nationer. Att få känna samhörighet genom ett gemensamt språk, och gemensamma kulturella mönster och värderingar kan innebära en trygghet i en situation när allt annat i miljön är nytt.

6.3.2 Utslussningsverksamhet

Alla ungdomar utom en bor i egen lägenhet. Att flytta till eget boende i samband med att de fyllt 18 år har enligt ungdomarna både positiva och negativa sidor. Alla trivs bra med att bo

själv och många uttrycker stolthet över sig själva och att de klarar av det. Det positiva som nämns är frihetskänslan att kunna göra vad man vill. Negativa sidor som nämns är att det kan kännas ensamt, hushållssysslor upplevs som tråkiga och att ekonomin kan kännas ansträngd ibland. En person säger så här:

”Nu är det bra, nu gör jag allt själv. Det är ingen som bestämmer över mig. Det finns både bra och dåliga saker med att bo själv. Vissa saker att man måste laga mat och handla själv, städa och allting. Det är jobbigt. Men det är bra saker, man är fri man är själv. Ingen kommer och säger gör så här och så här.”

Hälften av ungdomarna har tackat ja till att få hjälp av integrationsvägledare i samband med att de flyttat till egen lägenhet. Alla uttrycker att denna hjälp är betydelsefull för dem i deras vardag, såsom läxhjälp, handla, betala räkningar och planera ekonomin. Tre ungdomar uttrycker det så här:

”Allt, om jag behöver hjälp då kommer de till mig. Handla, läxhjälp. Betala räkningar, handla, shoppa.”

”Personalen pratar mycket med mig och det hjälper mig att lära mig språket. De hjälper mig att skriva skolarbeten och läsa läxor.”

”När jag flyttade hit de hjälpa mig. Jag cyklade med dem, hjälpte mig med räkning. De hjälpte mig. Jag kom från skolan och fick en post och jag blev orolig. Jag förstår inte vad det står. Jag ringer och säger jag fick post och så kommer de hit och läser och hjälper mig. Det är jättesvårt att ensam bo, men går bra med den hjälpen.”

En ungdom beskrev hur personal hjälpte till med att successivt vänja sig vid att flytta till egen lägenhet. Att flytta till eget boende upplevdes av denne som svårt på olika sätt, men efter att ha tillbringat några timmar under några veckor i lägenheten tillsammans med personal och lagat mat, kändes det bättre:

”Jag har aldrig bott ensam. Jag har bott med min familj och bott med mycket människor. Jag också mycket rädd, jag kan inte laga mat. Jag kan inte bo själv flera timmar, hela dagar.(...) Under två eller tre veckor vi åkte hit en stund och vi lagade mat. Två eller tre, fyra timmar. På dagarna. Och prova först. Under två, tre veckor, två gånger i veckan. Sedan så flyttade jag hit efter tre veckor. Det var jättebra. (...) Nu känns det mycket bättre.”

En ungdom förklarade att efter en tid på HVB-hem fick den personen tillsammans med en annan flytta till en egen lägenhet:

”Vi flyttade till lägenheter, jag delade med en annan. De lärde oss mat och hur vi skulle laga. Det gick bra. De visade hur spisen fungerade. Och hur man städar. Det är olika från Somalia. Man använder mopp och dammsugare här.”

Att flytta från ett kollektivt boende till att bo själv kan vara något som påverkar vad Gordon kallar den kulturella assimilationsprocessen. Med integrationsvägledarnas hjälp får ungdomar stöd och hjälp att sköta de vardagliga rutinerna som att laga mat, handla och betala räkningar. Gordon anser att integration är en förändringsprocess där målet är att assimileras in i samhället. Denna process innebär att byta ut sitt gamla medförda kulturella mönster, till de värderingar som råder inom majoritetssamhället (Gordon, 1964). Detta kan bland annat innebära att nykomlingen tar till sig samhällets vardagliga vanor. Att ungdomarna flyttar till egen lägenhet och själva utför dagliga göromål på svenskt vis kan bidra till en process mot kulturell assimilation, eller integration (Berry, 1997).

Med hjälp av integrationsvägledare får de hjälp att forma en trygg och fungerande vardag. Det kan även vara en hjälp i processen att ta ställning till vilket förhållningssätt de ska ha till det svenska samhället och den svenska kulturen som Berry nämner (Berry, 1997). Kontakten med integrationsvägledarna kan ge goda förutsättningar för att ungdomarna skapar en attityd att vilja anpassa sig till det nya samhället, och skulle därmed motverka vad Berry benämner som separation och marginalisering.

6.3.3 Skola, arbete och framtid

Fem ungdomar går på IMSPR, som är språkintrödnktion för nyanlända. Av de övriga går en ungdom på gymnasieskola, en annan går på högstadieskola och en tredje är ute på praktik som följer efter IMSPR. Samtliga har en positiv inställning till skolan och är motiverade att lära sig svenska för att komma vidare i utbildning och sedan arbete. Nedan följer två citat av två ungdomar:

”Jag tycker det är svårt med svenska. Det är bra, jättebra. Jag går med andra invandrare och lär mig svenska. Nästa år kanske jag kan gå gymnasiet. Det är svårt att skriva svenska. Jag har mycket kompisar och det känns roligt.”

”Jag började på IVIK (IMSPR) läste jag 8:an och 9:an. Jag läste bara med invandrare. Många grupper, och det gick fort för mig att lära mig svenska. På en månad kunde jag det. Jag gick från den lägsta till den högsta klassen på IVIK på en månad. (...) Det går jättebra i skolan, jag ligger på VG.”

I likhet med Brendler-Lindqvists rapport uttrycker ungdomarna en positiv inställning till skolan och är motiverade till inläring. Denna attityd kan grunda sig i en känsla av stabilitet och trygghet i boendet, samt ett gott samarbete mellan boende, skolan och de gode männen. Skolan ses som något väldigt viktigt, inte bara under asyltiden utan även på längre sikt (Brendler-Lindqvist, 2004). *”En god kunskap i svenska är en förutsättning för integrationen i samhället och ger ungdomarna en god möjlighet till fortsatt utbildning eller arbete”* (Brendler-Lindqvist, 2004:52).

Motivation och den positiva attityden till skolan och att lära sig svenska är en del i den kulturella assimilationen som Gordon nämner som den första delen av förändringsprocessen mot integration. Att dessa barn är delaktiga i skolan innebär ett tillträde till en institution i majoritetsamhället, vilket berör strukturell assimilation. Gordon anser att den strukturella anpassningen ligger till grund för de andra typerna av assimilation (Gordon, 1964).

Ungdomarnas positiva inställning till skolan kan utgöra en viktig del i den process som Berry anser formar ett ställningstagande till hur de ska förhålla sig till det svenska samhället och till hemlandets kultur. Enligt Berry kan individen ha olika förhållningssätt i olika sammanhang. I den offentliga sfären (i skolan eller på arbetsplatsen) kan de acceptera och ta till sig de värderingar som gäller i majoritetsamhället, samtidigt som de i den privata sfären (i den nära vänskretsen) utgår från den egna kulturens förhållningssätt (Berry et al. 1992).

Ungdomarna har på olika sätt fått tillfälle att arbeta. Några har sommarjobbat, en gör praktik via skolan och en annan hjälper till på en pizzeria.

”I somras jobbade jag på äldreboende i två veckor. Det var jättebra. Jag söker jobb på många ställen denna sommar också.”

”Jobbar idag på städfirma. Går mycket. Det känns bra med arbete och skolan. Allt är under kontroll tycker jag.”

”Ibland på lördag och söndag kväll jobbar jag på en pizzeria. Det är inte något jobb, jag går bara dit och typ hjälper till och får en pizza eller någon gratis mat.”

Ungdomarna uttrycker en vilja och ambition att arbeta, och visar en gemensam attityd att ta vara på de tillfällen som ges. Intrycket är att det finns en inställning att anpassa sig till det svenska samhället, vilket enligt Berrys ackulturationsmodell är ett uttryck för en vilja att assimileras eller integreras (Berry, 1997). Detta visar även att ungdomarna befinner sig i en förändringsprocess i den kulturella assimilationen som är en del i assimilationsprocessen (Gordon, 1964). Samtliga ungdomar nämner utbildning och arbete när samtalet berör deras framtid. Fyra av dem uttrycker sig så här:

”Om jag lever så vill jag först ta studenten. Sedan söker jag jobb som att jobba med betong eller som snickare. Om två år är jag klar med den utbildningen.”

”Målet är att plugga och få jobb. Pengar är inte så viktigt i livet. Om man har mycket pengar eller om man har mindre, det är samma problem tycker jag.”

”Kanske högskola. Jag vill bli journalist, nu i alla fall. Vi får se. Jag kämpar på och kommer att fortsätta i skolan. Jag har ju en bit kvar också. Det är det jag tänker på hela tiden.”

”Jag ska läsa omvårdnadsprogram. Det är jättebra för att det är kort utbildning och sedan kan jag skaffa jobb. Inte behöva tänka hela mitt liv plugga. Och inga pengar. Det är bra att klara sig själv.”

En ungdom uttryckte osäkerhet och ovisshet inför framtiden:

”Osäkert. Jag vet känner mig osäker. Jag vet inte om jag ska jobba eller om min familj kommer. Jag känner mig orolig, men det blir bättre och bättre. (...) Jag vill jobba om det går. Jag skulle vilja jobba på banken. Jag tycker om ekonomi.”

Resultatet visar en hög motivation att studera för att sedan få ett arbete. Ungdomarna vill fortsätta att bo och leva i Sverige. Denna attityd är en förutsättning till integrering i det svenska samhället.

6.3.4 Fritid

Samtliga ungdomar har någon form av fysisk aktivitet som de regelbundet utövar på fritiden. De aktiviteter som nämns är simning, styrketräning och fotbollsträning. Andra fritidssysselsättningar som nämns av alla är att umgås med vänner. En ungdom spelar även instrument på fritiden. Så här beskriver tre av ungdomarna sin fritid:

”Simmar på simhallen. Har lärt mig att simma här i Sverige. Ca 1 ggr/veckan. Jag umgås också med mina kompisar, snackar, går på stan.”

”Jag tränar på gymmet och jag går två gånger i veckan till sjukgymnast. Jag går och tränar med kompisar. Vi ringer varandra och frågar – ’ska vi träna ikväll?’, – ’vad ska vi göra?’. Om vi inte tränar, då går till min lägenhet eller till deras lägenhet. Sitter och spelar spel, ibland går vi på bio. Går ut och käkar mat på restaurangen, det är olika.”

”Jag går på gym eller simma. Ibland jag sitter på biblioteket. Laga mat, diska. Jag tycker om att laga mat.”

Två av ungdomarna umgås med svenska ungdomar på fritiden. Övriga säger att de har några få svenska kompisar som de träffar ibland. I de flesta fall är det i samband med någon fritidssysselsättning som kontakter med svenskar knyts, annars är det i skolan på gymnasiet som de träffar och bygger relationer med svenskar. Tre av de intervjuade uttrycker det så här:

”Jag har inte många svenska kompisar. Eftersom svenska kompisar man träffar på skolan eller genom idrott eller sport eller så. Jag spelar inte fotboll, eller ishockey eller bandy som svenskar tycker om. Jag har inte gått med svenska barn i skolan. Vi är bara utländska invandrare i samma klass. Mina flesta kompisar är utländska invandrare. Somalier, Kurdistan, Afghanistan, Turkiet bland annat. Jag har många somaliska kompisar som spelar fotboll, och de har jättemycket svenska kompisar.”

”På IVIK två första åren då var det bara invandrare. Jag hade inte kontakt med svenskar. Nu när jag kommit in i gymnasiet det här första året så har jag mer kontakt med svenskar.”

”Jag träffar svenska ungdomar efter skolan. Det är ungdomsgården, fritiden, dansgrupp.”

Det sista citatet ger en beskrivning av att personen har svenska vänner som denne umgås med på fritiden. Även här är umgänget kopplat till en form av aktivitet. Citatet kan med Berrys ackulturationsteori ses utifrån det perspektivet att personen har en attityd att vilja assimileras eller integreras i det svenska samhället. Ungdomen har ett socialt kontaktnät med svenskar, och är delaktig i olika aktiviteter på fritiden.

Utifrån Gordons integrationsperspektiv innebär benämningen strukturell assimilation att invandraren har inträde till institutioner i majoritetsamhället, så som att bli medlem i organisationer och föreningar. Enligt Gordon ligger den strukturella anpassningen till grund för förändringsprocessen mot assimilation. Det första citatet belyser ungdomens uppfattning om att det är i samband med att gå i skolan med svenskar och att vara aktiv i ett föreningsliv som det ges möjlighet till att få svenska vänner. Detta bekräftar Gordons teori om att strukturell assimilation är en förutsättning för vidare assimilering (Gordon, 1964).

6.3.5 Socialtjänsten och behovet av ett socialt sammanhang

En ungdom berättade att denne kontaktade socialtjänsten angående förfrågan om att byta till en annan boendeform. På grund av sin psykiska hälsa upplevdes HVB-boendet som en alltför påfrestande miljö att bo i med de konflikter som uppstod. Efter en tid ordnade socialtjänsten en annan boendeform. Socialtjänsten hade de första månaderna kontinuerlig kontakt med ungdomen, som dock önskat en tätare och längre kontakt. Personen upplevde att dennes kontaktnät var alltför litet för att få hjälp med det som upplevdes som svårt den första tiden. Så här beskrevs det:

”Kontakten med socialtjänsten slutade efter 3 månader. Sedan fick jag ringa och säga att jag behöver hjälp och de bokade en tid och så gick jag där och pratade. Det enda som jag behöver hjälp med är relationen. Jag kände ju ingen här bara min god man, kontaktperson och de som jobbade på boendet. Eller kanske socialtjänsten några. Jag hade inte ett socialt nätverk själv, kanske tre ungdomar som jag kände till. Jag kunde inte ringa till någon – ’kom och hjälp mig’.”

En annan ungdom beskrev sin kontakt med socialtjänsten så här:

”Det har fungerat bra. De ansvarar för mig efter som jag är ensamkommande ungdom. Jag har kontakt med en socialsekreterare. Han hälsar på mig ibland. Det känns bra.”

Båda ungdomarna ger en beskrivning av hur de upplever att socialtjänsten mött upp deras individuella behov. Ungdomarna uttrycker i detta sammanhang ett behov och en längtan efter att tillhöra ett socialt sammanhang. Den nationella kartläggningen som SKL och Migrationsverket tagit fram visar att kommunerna bedriver ett omfattande arbete med ensamkommande

barn och ungdomar. Den lyfter fram att alla socialarbetare/handläggare tar ett stort ansvar i detta arbete, även om det ofta sker med bristfälliga förutsättningar. Rapporten poängterar att det är engagemanget och förmågorna som finns hos dessa yrkesutövare som gör det möjligt att kunna förbättra mottagandet (SKL, 2012). Lagnebro (1994) nämner att det är viktigt att förstå ensamkommande barn utifrån två perspektiv. Dels att barnen har separerats från föräldrarna och dels att de kommer till en främmande kultur, ett okänt språk och obekanta människor.

Samtliga ungdomar beskriver att de fått den hjälp de behövde för att hålla kontakt med sina föräldrar. De flesta fick pengar varje månad för att ringa sina anhöriga i hemlandet. Utifrån Berrys integrationsperspektiv är det viktigt för de ensamkommande barnen och ungdomarna att ha kontakt med sina anhöriga. Integration innebär att behålla sin kultur, samtidigt som individen söker anpassning till majoritetsamhället (Berry, 1997). I och med kontakten med sitt hemland får de hjälp att knyta an till sin ursprungskultur.

6.3.6 Fysisk och psykisk vård

Sju av åtta ungdomar upplever att de fick den hjälp de behövde i form av samtal den första tiden med personal, sjuksköterska och/eller psykolog. En av de sju uttrycker sig så här:

”Jag fick många erbjudande att prata med ungdomsmottagningen. Där finns några att prata med om du behöver hjälp att prata. Om du inte vågar säga till folket så kan man komma dit. Om du är ledsen och känner dig stressad och behöver någon som du vill prata med kom hit och prata med oss så hjälper vi er. I skolan finns det också så, sjuksköterskan. Jag har pratat mycket med dem.”

En ungdom känner sig inte tillfredsställd med den hjälp som erbjöds den första tiden. Denne upplever att det tog för lång tid, och att majoriteten av personalen inte förstod att de mår dåligt. Så här uttrycker personen det:

”Jag gick ju på behandling om man säger så. Men det var ju typ då och då. Jag fick ju det jätte sent. Det tog jättelång tid och jag kunde inte sova på nätterna.(...) Personalen visste inte att vi mår dåligt. De förstod inte det. När jag bodde där var det typ en gång som det kom en tjej och sa att jag ser att du mår dåligt. Så fick jag prata med henne. Det kändes typ jätteroligt, jag blev glad. Jag trodde att det finns någon som bryr sig. Det kom en till tjej, men resten var borta typ. När vi var i hallen så kom de och sa hej hej, som världens trevliga människor. De bara gjorde sitt jobb. Jag gick flera gånger och sade att jag vill prata med någon och jag mår dåligt men sen fick vi typ tolk och satt i ett rum det var inte trevligt ialla fall. Det kom inte, man ville inte. Bland andra. Det var jättesvårt.”

En annan av ungdomarna upplevde det svårt att öppna sig och prata den första tiden, men har sedan lärt sig att prata om sina problem:

”Vi är inte som svenskar, vi har allt i hjärtat. Vi brukar inte prata mycket. Vi säger inte till alla att jag har sådana här och sådana här problem. När jag kom till Sverige så sa personalen, berätta och säg om du inte mår bra. Nu pratar jag det är lugnt, jag vet. Men i mitt land det var annorlunda. Det tog lång tid när jag kom till Sverige att vänja sig. Det tar lång tid.”

Samtliga ungdomar upplever att de fick den hjälp de behövde av den vanliga sjukvården. Två av dem förklarar det så här:

”Jag mådde inge bra. Jag hade ont i magen, och det tog två år för mig att bli frisk. Jag fick äta medicin. Ibland på kvällarna när jag skulle sova så har jag jätte ont i

magen, jag kräktes ibland men jag fick stark medicin. (...) De försökte hjälpa mig men de visste inte.. jag fick många olika mediciner innan jag blev bra.”

”Jag var jättesjuk när jag kom till Sverige. Jag hade lunginflammation. Jag låg på sjukhuset i en månad, 40 dagar tror jag. Sen fick jag medicin, jag åt medicin i 8 månader. Sedan blev jag bättre och bättre och blev frisk.(...) Mitt mål när jag kom till Sverige var att få ett bra liv och att göra operation för mina fötter. Jag har gjort en bra operation och jag är tacksam till min läkare, och jag fick ett bra liv. Jag kände på mig att jag någon gång skulle träffa en läkare. Men jag trodde jag skulle träffa honom när jag fick uppehållstillstånd, då hade jag inte uppehållstillstånd. Jag tänkte att om man inte har uppehållstillstånd är det jättesvårt att träffa läkare. Jag hade jätte tur att träffa honom.”

Tidigare forskning talar mycket för vikten av att möta upp barnens behov av vård och omsorg, vilket har tagits upp tidigare i analysdelen. Författarna av studien för UNHCR poängterar att det vid ankomsten till Sverige är av yttersta vikt att mottagandet tar hänsyn till barnens hälsotillstånd, både före och efter asylbedömningen. Även denna studie betonar att det ligger ett stort ansvar på personalen och mottagningsenheterna att möta upp de individuella behoven (UNHCR, 2012b).

6.4 Upplevelsen av mottagandet på individnivå

6.4.1 Betydelsen av personalens bemötande

De flesta av ungdomarna uttryckte att personalen varit snäll, bra och trevlig. Några upplevde att det funnits en specifik person i personalgruppen som de kunde vända sig till när de behövde hjälp.

”Jag hade en man, han jobbade där. Om jag hade något jobbigt och jag inte kan klara mig jag går fram till honom och frågar hur gör man. Jag frågar honom om allt som jag behöver. (...) Det blev lite tufft och svårt för mig. Så jag fick hjälp av honom alltid.”

Några nämnde att de uppskattade när personal kommit till dem och frågat hur de mådde. Två ungdomar uttryckte det så här för att ge exempel på hur personalen gjorde för att få dem att må bra:

”Ibland brukade jag bara sitta i min lägenhet. Men de kom till mig och sa att vi kan gå och visa dig vart t.ex. Mc Donalds ligger.”

”De hjälpte oss om vi blev ledsen. En personal speciellt kom och pratade med oss själv och de lyssnade. De lugnade mig. De använde tolk. Det var bra att de pratade med mig och förstod mig.”

En ungdom uttryckte uppskattning för den praktiska hjälpen:

”De hjälpte mig att laga mat och gå på kiosken och typ och sådant som man gör vanligen här för att kunna klara sig. Det fick jag hjälp med. Det var olika när man gick och handlade med personal, vissa förklarade priser och det här är dyrare och så. Andra kom inte med några förslag eller så. Man visste inte vad man skulle handla för att laga mat.”

Ungdomarnas exempel på hur de blivit bemötta av personal kan relateras till de perspektiv som Lagnebro nämner gällande att bemöta barnen utifrån en förståelse att barnen har separe-

rats från sitt sociala och kulturella sammanhang (Lagnebro, 1994). Samtliga citat belyser att de blivit bemötta som enskilda individer, vilket bekräftar dem som en del i ett socialt sammanhang. Som nämnts tidigare i analysdelen så lägger bland annat UNHCR en betoning på vikten av att möta den enskilda individens behov, där det största ansvaret för detta ligger på personalen på HVB-hemmen och mottagningsenheterna. Ungdomarnas citat beskriver även att personal vill ge kunskap om vardagliga företeelser så som att laga mat, gå till kiosken och vad ungdomen beskriver som ”*som man gör vanligen här för att kunna klara sig*”. Lagnebro (1994) nämner även att känslor såsom förvirring, rädsla och ensamhet är vanligt förekommande. Samtliga citat präglas av någon/några av dessa känslor, och att ungdomarna upplevde att personalen på olika, men tillfredsställande sätt mötte upp ett individuellt behov.

Konflikthantering och kompetens

Konflikter på boendet har framkommit tidigare i resultatdelen, men var då kopplat till konflikter mellan ungdomarna på boendet. En ungdom upplevde att det ofta uppstod konflikter mellan boende och personal. Enligt denne berodde konflikterna till stor del på att personalen efter en tid stramade åt regler och förhållningssätt för ungdomarna på boendet på grund av ekonomiska skäl och för att ge barnen en bättre ”uppfostran”. Detta upplevdes enligt personen som att personalen ”bytte sida” och ”gick emot” ungdomarna.

”Ja, så alla haft det bra. Sedan kom de på att det inte kommer att gå ekonomiskt heller och vi kommer inte att lära oss någonting av det. Så de bytte sida och det blev jobbigt för alla. Vi kunde inte förstå, i början var det så här och nu så här. (...) Det var ju egentligen små saker, men det blev stora saker för de gick ju emot oss hela tiden. I början hade vi det som sagt bra men det blev stökigare och stökigare och jag mådde ju inte bra (...).”

Förändringar på boendet vad gäller förhållningssätt och regler var enligt ungdomen orsak till att det blev ”*jobbigt för alla*”, från att ha varit bra från början. Uttrycket att ”*vi kunde inte förstå, i början var det så här och nu så här*”, ger en antydning om att det var svårt att ta till sig dessa förändringar och orsaken till dem. Upplevelsen för personen var att personalen ”*gick emot dem*”. Ungdomen nämner även i detta sammanhang att ”*(...) jag mådde ju inte bra.*” Tidigare i resultatet har det redovisats hur ungdomarna upplevde sin hälsa den första tiden, och hur dessa upplevelser går i linje med vad som framkommer i tidigare forskning. Det är viktigt att även i detta sammanhang lyfta fram vad som kommit fram i tidigare forskning gällande barnens erfarenheter från sitt hemland och resan till Sverige. Resultatet ger en indikation på det som betonas i tidigare studier; att den komplexitet som berör målgruppen innebär många gånger att det krävs erfarenhet och kompetens för att kunna ge barnen ett gott bemötande och mottagande.

Enligt ungdomen så bottnade problemet med konflikterna mellan ungdomarna och personal i att personalen hade för lite erfarenhet av att arbeta på HVB-hem för ensamkommande barn. Ungdomen beskriver även att det upplevdes svårt att känna förtroende; för att det som de berättade för personalen inte kom ut till de andra på boendet. Så här beskrivs detta:

”Det var bråk där hela tiden, personalen visste inte hur de ska bete sig i stort sett. (...) Sen hade man problem med personal typ, man kunde inte lita på någon där i början. (...) Man vart rädd att om man sitter och pratar med en personal och berättar allt då skulle de typ rapportera det då kanske jag kommer att sedan ligga illa till bland mina kompisar. Personalen sade ju att det är mellan oss men sedan kom det på att kompisarna kom och sa att - ”har du sagt så? Om du inte vill ha så här hur vill du då ha det?” Då blev det riktigt krig mellan oss. Vi var inte vän med dem (persona-

len). Det var ju för att de inte visste, de var ju nya personal för ensamkommande barn. De hade inga erfarenheter och sånt. Så gick de på kurser samtidigt som de jobbade där.”

En annan ungdom lyfte fram en önskan om att personalen varit mer utbildad:

”Att de skulle ha bättre utbildning. De hjälper mer och kan förstå mer om de har utbildning, och lära hur man fungerar.”

Dessa ungdomar ser på olika sätt en brist hos personalen när det gäller erfarenhet och kompetens att arbeta med dem som målgrupp. Ungdomarna uttrycker en förståelse för den komplexitet det innebär att bemöta ensamkommande flyktingbarn. I samklang med detta betonar Brendler-Lindqvist (2004) i sin rapport att det krävs hög kompetens hos personalen. Den kartläggning som gjordes av Migrationsverket och SKL gav signaler om att det behövs ökad kunskap och bättre resurser hos de personer som arbetar med mottagandet av dessa barn och ungdomar för att hantera särskilda behov hos denna målgrupp. Brendler-Lindqvist (2004) anser att stabilitet och trygghet i boendet är viktigt och en grundläggande faktor för att barnen ska kunna få goda studieresultat.

Viktigt förhållningssätt i bemötandet hos personalen

Vid intervjun ställdes frågan vad ungdomarna anser som viktigt att tänka på när det gäller bemötande och mottagande av ensamkommande barn. En person uttrycker sig så här som svar på den frågan:

”Det viktigaste är uppehållstillstånd, sedan ett bra boende och personal. Sedan är det ganska viktigt med mat och vad de ska göra på fritiden. Efter skolan på helgen och så.”

En annan hade önskat att personalen varit som en familj, att det inte bara varit som ett jobb för dem. Personen anser att det är viktigt att bygga relationer mellan boende och personal, och anser att det är det enda sättet att hjälpa barn och ungdomar som kommer till Sverige själva. Så här beskrev ungdomen sin upplevelse av detta:

”Att kunde känna mig. Lite djupare lite. Alltså ok mer än att jag är ett ensamkommande barn från Afghanistan, det är krig där och så och så. Men mitt personliga liv visste de inget om. De kom dit bara för att arbeta, de har de rätt i men man vill ha en typ relation.”

En tredje person uttryckte önskan att personalen ibland mött dem med mer förståelse:

”Personalen är bra men de måste ibland förstå oss. När man inte har uppehållstillstånd då är det jättesvårt. Hjärnan funkar inte. Man blir ibland arg och går till en lugn plats, men så kommer personalen och gör det värre. Jag var orolig en gång över att jag inte hade uppehållstillstånd, istället för att personalen kommer och säger att det är lugnt det ordnar sig så sade de att du inte kommer att få stanna, du kommer inte att få uppehållstillstånd.”

En person upplevde att de boende ibland blev hindrade från att göra vissa saker, att de hade för lite frihet att bestämma själva vad de kunde göra bara för att de var under 18 år:

”Det finns mycket skillnad mellan svensk kultur och min kultur. (...) Ibland så bestämmer de (personalen) bara över oss, vi vill att vi också kan vara med och bestämma i vissa grejer. De säger nej, och vi bråkar med personalen och de säger nej. Det betyder att de bestämmer över oss. Vi bor här, vi barn bor här, personalen job-

bar här. Ibland säger de att ni är under 18 år ni får inte bestämma själv. Vi är 16 år ja, vi vet. Men jag hade en värre situation i mitt land, jag klarade mig bra. Här också jag kommer att klara mig men de måste ge lite möjlighet till oss också. Vi kunde göra vissa grejer själva. (...) Jag tror att det är för att vi är under 18 år och vi räknas som barn. Men i mitt land om du är 13 år du är en man, du är stor. Man vill bestämma själv, man vill inte att någon ska bestämma över mig eller någon annan. Det är lite jobbigt.”

Citaten berör det som Lagnebro (1994) anser är viktigt i samband med mottagandet, att ha förståelse för att de ensamkommande barnen ryckts ut ur sitt sociala och kulturella sammanhang. Barnen har behov av att skapa ett nytt socialt nätverk, och som en informant uttrycker det, skapa nära relationer. UNHCR (2012b) menar att det är viktigt att ha förståelse för den bakgrund och de erfarenheter som barnen har med sig, och att det ligger ett stort ansvar på personal och mottagningsenheterna att möta upp de individuella behoven. Brendler-Lindqvists rapport lyfter fram att ungdomarna hade svårt att kontrollera sin ångest och sin känsla av ensamhet och övergivenhet under väntan på uppehållstillstånd (Brendler-Lindqvist, 2004). I det sista citatet beskriver personen en kulturell skillnad som berör dennes uppfattning om sitt självbestämmande och som krockar med den svenska normaliteten.

6.4.2 God man/ Särskilt förordnad vårdnadshavare

Samtliga ungdomar uttryckte tacksamhet över sin gode man och var mycket nöjda med denne. (Ungdomarna säger ”god man” även om den gode mannens uppdrag efter att de fått PUT benämns som ”särskilt förordnad vårdnadshavare”). Många har fortfarande kontakt med sin gode man även om dessa lämnat sitt uppdrag. Ungdomarna beskriver att deras gode man varit till stor hjälp för dem, att de är som en mamma och att de varit en god vän som man kunde anförtro sig till. Två ungdomar uttryckte att de träffade sin gode man alltför sällan. Här följer citat från fem personer:

”O my God, det var jättebra. Jag har god man till 18 år, då är det stop. Jag träffade henne ett år min god man, men hon är fortfarande som min mamma. Hon kommer, vi äter, hon köpa presenter. Om jag behöver kläder, hon hämtar till mig om jag behöver. Vi har det bra.”

”Alltså hon fixade allt. Min god man är speciell. Jag får extra ibland. Hon köper kanske skor till mig. Jackor ibland. För hennes pengar. Hon har hjälpt mig med mycket saker. Men ändå jag gnäller ibland. Jag fick för mycket av henne, jag tycker att hon är bäst.”

”Det betyder mycket att ha en god man om man inte har familj eller föräldrar här. Om man bor ensam man behöver hjälp, någon som man kan prata. Om man bor på ett boende så har inte personalen mycket tid (...) Det är viktigt att ha en god man om man är ensam här. Om man inte har god man då är det svårt att klara. (...) God man är viktigt att ha hela tiden. (...) Vi har fortfarande kontakt jag och min god man, hon ringer mig ibland och frågar hur det är.”

”När jag kom hit (...) fick jag en god man. Han heter (...) och han är en ängel. Han är det bästa jag sett i Sverige, jag tycker mycket om honom. Han hjälper mycket mig. När jag behövde att prata så var han alltid här då. Han är en bra människa. (...) Han sa att när jag behöver hjälp så bara säg till. Alltså jag vet att det finns andra god man också, de säger men de gör ingenting. Men han var inte som andra. Han var inte typ en god man utan han var typ en kompis. Han lärde mig mycket, svenska, ibland bjöd han mig hem, vi fikade och gjorde lite grejer spel och så. Han hjälpte mig med körkort och grejer. Han övningskörde med mig. Jag ska ta körkort snart.”

”En kvinna. Hon var bra. Jag hade henne förr. Vi träffades 1 ggr/2 veckor. Hon sparade pengar åt mig som jag fick när jag flyttade själv. Det var jättebra! Det var bra när jag fyllde år då kom hon och gratulerade mig och gav mig presenter. Jag skulle önska att hon hälsade på mig oftare. Det är bra men det är inte lika som min mamma. Hon försökte att vara samma som mamma men ... det är ok.”

Ungdomarnas beskrivning av sin gode man, visar att relationen har inneburit ett stort stöd under den första tiden. Enligt alla informanter har de gode männen visat engagemang för ”sina” barn. Dock framkommer det en nyans av det som Rädda barnen pekar på i sin rapport, att det är mycket upp till varje god man att själv tolka sitt uppdrag. I jämförelse med Rädda barnens studie när det gäller den variation av hur mycket tid barn och god man spenderar tillsammans så visar resultatet att samtliga ungdomar haft en god social kontakt med sin gode man. Två ungdomar uttrycker dock att de träffat sin god man för sällan. Den gode mannens funktion som är ett viktigt stöd för ungdomarna kan utifrån integrationsperspektiv vara fundamental. Resultatet visar att det via god man har etablerats en god relation med en av majoritetsbarnens invånare. Detta kan utgöra en viktig faktor i processen om hur ungdomarna ska förhålla sig till majoritetsbefolkningens kultur och värderingar samt till det som finns i deras ”ryggsäck” (Berry, 1997). Resultatet går även i linje med Migrationsverket och SKLs kartläggning som visade att processen med att utse lämplig god man fungerar bra. Det framkom även i denna kartläggning att de gode männen behöver mer utbildning och tillgång till stöd för sin uppgift.

6.4.3 Kontaktperson

Endast hälften av ungdomarna hade haft kontaktperson eller kontaktfamilj innan de fyllde 18 år. En person som hade kontaktfamilj förklarade att det betydde mycket och att denne känner sig lyckligt lottad att få just denna familj som sin kontakt. Personen förklarade att det inte bara innebär praktisk, utan även social och känslomässig hjälp:

”Det har funkat jättebra för mig. Jag känner mig hemma där. De är helt enkelt min familj. Mamma och pappa. Det tycker jag och det tycker de också. De hjälper mig väldigt mycket med allt. Med min familj, ekonomiskt allt. Och det är jättebra. (...) När jag var där i början så tyckte jag ok, ska jag bo i skogen här. Men senare blev det väldigt bra. För jag fick ju den kärleken om man säger så som jag behövde. (...) T.ex. att det var öppet, jag var mig själv där. De snackade med mig om känslorna och typ varje gång hur går det med livet hur mår du. Så här ska du göra. Så här funkar det. Man får hjälp och man känner sig jättetrygg. (...) Det är speciellt med min familj, för jag har pratat med många andra och de har inte det bra. Alla familjer är olika. Men för mig så funkade det jättebra. Jag har haft dem i tre år nästan. Jag har dem fortfarande. Jag tror att jag kommer att ha dem typ hela mitt liv. Så är det. Man behöver ett socialt nätverk. Sedan har jag haft min före detta tjej, och ja hennes familj har hjälpt mig väldigt mycket.”

En person har haft två kontaktpersoner och förklarar skillnaden mellan vad denne upplever som en bra och mindre bra kontaktperson:

”Jag hade två kontaktpersoner. En förstod mig, den andra förstod mig inte. Jag hade dem samtidigt. Den andra förstod mig och lyssnade på mig. Hon frågade vad vill du? Och sedan hon svarade, men den andra hon lyssnade inte på mig. Hon sa det är så här. Hon bestämde själv. Det är svårt. Först ska man lyssna och sedan svara.”

Citaten visar att en kontaktperson fyller en viktig funktion för ungdomarna. Det sista citatet lyfter fram att det känns viktigt att bli bemött på ett bra sätt, och att det är viktigt att lyssna in

vad ungdomen själv vill. I likhet med den gode mannens uppgift så är kontaktpersonen viktig och betyder mycket. Det ges möjlighet att få etablera en god relation med en av majoritetssamhällets invånare, som vidare kan komma att påverka vilket förhållningssätt de väljer att ha till majoritetsbefolkningens kultur och värderingar (Berry, 1997).

6.4.4 Kompisar

Två av ungdomarna nämner hur deras umgänge med svenskar har kommit att påverka och förändra dem på olika sätt. En av dem uttrycker sig gå här:

”Jag äter deras mat, jag säger inte nej. Jag gör vad de gör, jag accepterar i mitt hjärta. (...) Jag känner som om jag är född här ibland. Många av mina kompisar (utlandsfödda) vill inte vara med svenskar. De tror att det inte är bra. Men mina kompisar hjälper mig, de säger att det ska bli bra, det ska bli lättare. (...) Många säger - ”min kultur, min kultur, jag måste mitt land, jag måste mitt religion”. Det är jättesvårt. Det blir ensamt. Jag går i svenska kyrkan, jag firar med dem. Många säger så och så, men jag har Gud och ber och har roligt med mina kompisar. Varje vecka vi samlas och vi fikar. Vi gör roligt, ibland min kompis kommer. Vi köper godis och vi tittar på film.(...) Jag tror att det är jätteviktigt att de träffar svenskar. Det är bra för att de blir öppna och lär sig mycket från dem. Det är bra med svenskar, man blir snäll öppna hjälper varandra. Det är bra om man kan ha kontakt. På min födelsedagsfest sitter svenskar här och mina andra kompisar här. Vi gjorde alla olika maträtter från olika länder, Thailand, somaliska, eritreamat, svenskmat. Det blev jättebra.”

Citatet uttrycker en känsla hos personen av tillhörighet och delaktighet i majoritetssamhället, och personen uttrycker ”jag känner som om jag är född här ibland”. Ungdomen beskriver även sitt sociala nätverk såsom i två grupper, utlandsfödda och svenskar. De vänner som är utlandsfödda har en attityd enligt personen av att inte vilja vara med svenskar. Personen själv anser att de svenska vännerna är till hjälp och stöd, och att det utan denna del av det sociala nätverket skulle bli ensamt.

Ungdomen har enligt Gordon i en förändringsprocess assimilerats på en kulturell och strukturell nivå (Gordon, 1964). Ett utbyte har skett från de gamla medförda kulturella mönstren, till de värderingar som råder inom majoritetssamhället. Personen har tagit till sig samhällets språk, kläder och dagliga seder (Berry, 1997). Ett deltagande i svenska kyrkan kan bollas mot den förändringsprocess som Gordon kallar för strukturell assimilation. Utifrån Berrys ackulturationsmodell så kan personens citat tolkas som att ha en attityd av assimilering till samhället (Berry, 1997).

”Jag har förändras jättemycket. De kan göra saker som jag blir jätteirriterad på som jag gjorde förr och ibland så ifrågasätter de mig. Vad är det med dig? Vad då, så här får man inte göra. Så här ska man göra. De säger att jag är som en svensk. Men jag känner mig inte svensk. Jag gör afghansk mat.”

Detta citat ger indikation på att ungdomen själv kan se att det skett en kulturell assimilation genom att säga att ”jag har förändras jättemycket”. Förändringen som personen talar om berör i huvudsak värderingar, och vad som kan upplevas som rätt och riktigt. Det som tidigare ansågs vara rätt uppfattas nu av denne som fel. Majoritetssamhället har påverkat individen, vilket har resulterat i ett byte från de gamla medförda kulturella mönstren, till de värderingar som råder inom majoritetssamhället. Detta är vad Gordon kallar för kulturell assimilation (Gordon, 1964). Vänner till ungdomen uttrycker att denne är som en svensk, men personen själv känner sig inte som svensk.

7. Diskussion

Syftet med denna rapport är att belysa några av målgruppens upplevelser och erfarenheter av bemötandet och mottagandet i Gävleborgs län i relation till de nationella integrationsmålen och FNs barnkonvention. Sveriges integrationsmål berör effektiv integration, fler i arbete, likvärdig skola/utbildningsmöjligheter samt rättigheter som svensk medborgare. Genom kvalitativa intervjuer har jag försökt att få svar på frågeställningarna:

- Hur upplever målgruppen sin hälsa?
- Vad menar målgruppen varit bra och mindre bra i bemötandet och mottagandet?
- Hur beskriver målgruppens sina ambitioner angående utbildning, arbete och framtid?

7.1 En komplex uppgift

Komplexiteten i mottagningsprocessen är tydlig både på individ-, samhälls- och organisationsnivå. Resultatet av SKLs kartläggning (SKL, 2012) lyfter fram svårigheten i mottagningsprocessen då många aktörer är inkluderade och berörda. Kartläggningen lyfter även fram att de personer som arbetar med mottagandet av ensamkommande barn och ungdomar behöver ökad kunskap och bättre resurser för att hantera särskilda behov hos målgruppen. Tidigare forskning belyser på olika sätt problematiken och de behov som berör dessa barn och ungdomar. Att ensam lämna sitt land och sin familj, befinna sig på flykt, komma till ett land som är helt främmande och sedan vänta på beslut om de får uppehållstillstånd är oerhört påfrestande för barnen. Deras utsatta situation gör dem till en av de mest sårbara grupperna i vårt samhälle. För att göra det komplexa ännu mer komplext så handlar det om individer med egna specifika och unika behov. I resultatet berörde en person detta genom att uttrycka en längtan att det infunnit sig en djupare relation mellan denne och personalen. Istället för att bli sedd som ett ensamkommande barn från Afghanistan, så fanns en längtan att bli sedd på ett djupare plan. En annan uttryckte önskan att personalen ibland mött dem med mer förståelse den första tiden i väntan på beslut om uppehållstillstånd.

7.2 Rättigheter som barn och asylsökande flyktingbarn

Målet för den svenska integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. ”Varje nyanländ ska utifrån sina egna förutsättningar få professionellt stöd för att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning samt ta del av de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige” (Arbetsmarknadsdepartementet, 2008 rev. 2011). Barnkonventionen har kommit att bli en utgångspunkt för många lagar och riktlinjer i Sverige som berör målgruppen. Som nation har Sverige ett åtagande att ge ensamkommande asylsökande barn ”samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl”. Det har skett en utveckling de senaste 70 åren, från de finska krigsbarnen som togs emot av frivilliga och hjälporganisationer, till att vi idag har en mottagningsprocess som är organiserad statligt och kommunalt. Kommunerna har idag huvudansvaret för ensamkommande barn och ungdomar. Det finns en god samverkan mellan länets tio kommuner samt Länsstyrelsen och Region Gävleborg för att genom samlade krafter skapa bättre möjligheter för alla kommuners del-

aktighet i mottagandet och för att underlätta de ensamkommande barnens etablering. Under många år har det skett förbättringar i mottagandet av dessa flyktingbarn i vårt land, och utsikten är god att det kommer att ske fler förändringar och förbättringar i framtiden.

Barnkonventionen säger bland annat att alla barn har samma rättigheter och lika värde oavsett bakgrund, och att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Alla barn har rätt till liv och utveckling, rätt till utbildning och till hälso- och sjukvård. De har rätt till att uttrycka sina åsikter och att bli lyssnade på. Resultaten i den här studien visade på en medvetenhet hos ungdomarna när de gäller vikten av att känna till sina rättigheter och skyldigheter som barn och svensk medborgare. Några nämnde att de önskat att de fått veta mer om detta den första tiden, vilket i analysen lyftes fram som ett uttryck för en vilja att integreras i samhället. Det är angeläget att lyfta fram, att det kan upplevas som en trygghet för ungdomarna att veta sina rättigheter och skyldigheter i samband med ankomsten till det nya landet. Då är det som ensamkommande barn tryggt, att veta vad lagar och riktlinjer säger, detta verkar vara en viktig ingrediens i mottagandet.

7.3 Skolan och fritidsaktiviteter

I studien ger ungdomarna en positiv bild av hur de upplever skolan och hur de ser på sina möjligheter till utbildning och arbete i framtiden. Skolan har inte bara gett ungdomarna stöd att lära sig svenska och andra kärnämnen, det kommer fram i resultatet att den även gett tillfälle till betydelsefull social gemenskap. I linje med tidigare forskning visar resultatet att skolan utifrån dessa faktorer är viktig för barnen. Schéele och Strandberg (2010) nämner att skolan ofta är den viktigaste miljön för barnen, genom att den skapar struktur och kontinuitet i vardagen, ger vuxna att tala med och kompisar i samma ålder. Att ungdomarna är motiverade i skolan kan enligt tidigare forskning grunda sig i en känsla av stabilitet och trygghet i boendet, och ett gott samarbete mellan boendet, skolan och de gode männen. Att dessa faktorer kan påverka upplevelsen och motivationen i skolan går i linje med denna studie, då de flesta uttrycker en positiv inställning till skolan. Detta ger grund för uppfattningen om att ungdomarna har en fungerande skolgång med utbildningsmöjligheter, vilket de har rätt till enligt barnkonventionen och enligt svensk lagstiftning. Detta bekräftar Brendler-Lindqvist (2004) som lyfter fram vikten av en fungerande skolgång, och att det är en förutsättning för god integration i samhället. Skolan, lärarna och den sociala gemenskapen upplevs som viktiga för att dessa barn och ungdomar ska få en meningsfull vardag, och även uppfylla det barnkonventionen lyfter fram som deras ”rätt till liv och utveckling.”

Ett dilemma som framkommer i intervjuerna är att ungdomarna inte träffar några andra svenska ungdomar i skolan under den tid då de går på språkintrouktion. Det är inte förrän de kan gå vidare till högstadieskola eller gymnasieskola som de delar vardagen med svenskar. Betydelsen av att ha svenska vänner utifrån ett integrationsperspektiv kommer fram i resultatet. Två ungdomar som umgås med svenskar uttrycker en öppenhet och en positiv attityd till den svenska kulturen, och upplever sig själva som svenskar på olika sätt. Barnkonventionen säger att alla lämpliga åtgärder ska vidtas för att främja social anpassning. En person som inte har haft möjligheten att gå på högstadieskola eller gymnasieskola på grund av sin ålder, och som inte utövar sportaktivitet på fritiden har inte så många svenska vänner. Citatet från denne beskriver detta bra:

”Jag har inte många svenska kompisar. Eftersom svenska kompisar man träffar på skolan eller genom idrott eller sport eller så. Jag spelar inte fotboll, eller ishockey eller bandy som svenskar tycker om. Jag har inte gått med svenska barn i skolan. Vi är bara utländska invandrare i samma klass. Mina flesta kompisar är utländska invandrare. Somalier, Kurdistan, Afghanistan, Turkiet bland annat. Jag har många somaliska kompisar som spelar fotboll, och de har jättemycket svenska kompisar.”

Resultatet visar att även fritid kan räknas som något betydelsefullt i ungdomarnas liv, och att det är en faktor som är viktig för god integration. I analysen beskrivs fritidsaktiviteter som viktigt när det gäller att integreras i samhället, och kan ses som en möjlighet att knyta kontakt med svenska ungdomar. Gordons ackulturationsteori lyfter fram föreningslivet som en central del i integrationsprocessen. Samtliga i studien uttrycker att de har en meningsfull fritid där alla utövar någon form av fysisk aktivitet samt umgås med vänner. En fjärdedel uttrycker att de har en eller flera svenska vänner, och de flesta andra nämner att de har några svenska kontakter i skolan eller i samband med sportaktivitet. Att ungdomarna upplever sig ha en tillfredsställande fritid knyter även an till de rättigheter som barnkonventionen kallar ”rätt till liv och utveckling”.

7.4 Hälsa och välbefinnande

Att samtliga ungdomar upplever sig ha en god hälsa idag, kan beskrivas som en ”frukt” av ett bra mottagande. Även om kommunerna har det yttersta ansvaret för att ge dessa barn stöd och hjälp, så ligger ansvaret på Landstinget att tillgodose den fysiska och psykiska vården. Studien visar att de allra flesta upplever sig fått det stöd och den hjälp de behövt både när det gäller fysisk och psykisk vård. Uppenbarligen har dessa barn fått ta del av sina rättigheter enligt svensk lagstiftning och barnkonventionen. Som asylsökande barn har de samma rätt till hälso- och sjukvård, barnpsykiatrisk vård och tandvård som andra barn bosatta i Sverige. Barnkonventionen säger att alla barn har rätt till hälso- och sjukvård, och att alla lämpliga åtgärder ska vidtas för att främja fysisk och psykisk rehabilitering, något som är mycket positivt då det är en viktig del i ett bra mottagande av ensamkommande flyktingbarn.

7.5 Eget inflytande

Ett annat viktigt resultat som framkommer i studien är att det finns utrymme för ett flexibelt arbete i kommunerna för den enskilda individens bästa i olika situationer. Ett exempel är den person som upplevde det svårt att bo kvar på HVB-hemmet, och uttryckte en önskan om ett alternativt boende. Socialtjänsten mötte upp detta behov med en individuell lösning, vilket knyter an till socialtjänstlagen samt barnkonventionen som lyfter fram barnens ”rätt att uttrycka sina åsikter och att bli lyssnad på” och att ”barnets bästa ska komma i främsta rummet”. Exemplet kan även ses som en konsekvens av de förbättringar som genomfördes år 2006. Kommunerna fick då ansvaret att tillhandahålla boende för de ensamkommande barnen, och ansvar att utifrån den kompetens, erfarenhet och andra resurser som finns hos socialtjänsten möta upp de enskilda individernas behov.

7.6 Samhällsorientering

Förutom kommunernas ansvar för undervisningen i svenska för invandrare (sfi) och annan vuxenutbildning har kommunen ansvar för att erbjuda nyanlända samhällsorientering. En målsättning som berör detta är att varje nyanländ ska få den hjälp som behövs för att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin försörjning. Utifrån resultatet av denna studie är det skolan i de flesta fall som tar upp frågor som rör hur samhället fungerar. Resultatet visar att detta är något som många upplevde som mycket viktigt, och som de gärna önskat att de fått mer information om. De fick ett bra stöd för att lära sig svenska i skolan, och resultatet visar att de klarar egen försörjning. När det gäller huruvida studien ger indikationer på att de nationella integrationsmålen att få ut fler nyanlända i arbete uppnås så saknas underlag för detta i resultatet. På grund av att ungdomarna går i skola, och inte har

erfarenhet av möjligheten att komma ut i arbete är det svårt att föra en diskussion omkring detta. Det är dock viktigt att lyfta fram att samtliga ungdomar uttryckte en vilja och ambition att i framtiden skaffa jobb och försörja sig själva.

7.7 God man

Olika faktorer har betydelse för att en individ ska uppleva välbefinnande. Lagen om gode man för ensamkommande barn beskriver deras rättighet till god man i samband med ankomsten, och samtliga i studien har haft god man. Utifrån deras beskrivning av vilken betydelse kontakten med sin gode man haft, kan konstateras att denna relation fyllt en viktig funktion för att dessa ungdomar överlag upplever sig fått ett bra mottagande här i länet. De flesta ungdomar uttrycker att de har haft ett gott och betydelsefullt stöd i sin gode man. Enligt Rädda barnen fungera gode man som ”spindeln i nätet”, och den gode mannen är ofta nyckeln till ett bra mottagande. Resultat och analys visar även att god man kan vara en viktig del i integrationsprocessen. Tidigare forskning lyfter fram betydelsen av god man som företrädare för barnets rättigheter. Detta kräver kompetens hos de gode männen för barnens bästa, vilket olika aktörer menar är något de kommer att satsas på för att förbättra mottagningsprocessen. Utifrån det som Brendler-Lindqvist förklarar så ingår det inte i de gode männens formella uppdrag att skapa en nära relation till barnet. Dock visar resultatet att detta är något som präglar de allra flesta relationer mellan ungdomarna och deras gode man. Att dessa gode män på olika sätt visar ett känslomässigt engagemang till barnet har betytt mycket som stöd och hjälp för dem. Hälften av ungdomarna har haft kontaktperson, och uttrycker även att denna kontakt varit till stor hjälp och stöd.

7.8 Boende och personal

Kommunen har ansvar för att ge barnet ett lämpligt boende, som oftast är ett familjehem eller ett HVB-hem. I denna studie har endast barn som börjat sitt liv i Sverige på ett HVB-hem intervjuats. Hälften av ungdomarna upplevde det som enbart, eller till största delen, positivt att dela boende med andra ungdomar och personal. De övriga ungdomarna lyfte fram både negativa och positiva upplevelser under tiden på boendet, vilket även tidigare forskning gör. En viktig del i boendet enligt den här studien är personalen, som enligt ungdomarna till stor del är med och påverkar vardagen på boendet. Resultatet visar att de flesta uttryckte att personalen varit snäll, bra och trevlig. Några upplevde att det funnits en specifik person i personalgruppen som de kunde vända sig till när de behövde hjälp. Några hade önskat att personalen hade haft mer erfarenhet och högre kompetens, vilket visar att de även har en förståelse för den komplexitet det innebär att bemöta ensamkommande flyktingbarn. I samklang med detta betonar Brendler-Lindqvist i sin rapport att det krävs hög kompetens hos personalen. Den kartläggning som gjordes av Migrationsverket och SKL gav signaler om att det behövs ökad kunskap och bättre resurser hos de personer som arbetar med mottagandet av målgruppen för att hantera särskilda behov hos denna målgrupp. I introduktionen citeras Hibo Abdullahi där hon utifrån egen erfarenhet säger: *”Det allra viktigaste är att de som arbetar med ensamkommande barn är kompetenta eftersom barn som av olika anledningar har skiljts från sina föräldrar verkligen är i behov av professionellt stöd”*. Det är inte svårt att förstå att det kan uppstå brist i kunskaper och erfarenheter hos de berörda aktörerna, då ensamkommande barn är en relativt ny målgrupp, för kommunerna samt att antalet asylsökande ständigt ökar. Den samverkan som har byggts upp via Gävleborgsmodellen och den avsiktsförklaring som skrivits på, bereder en god grund för att mottagandet och bemötandet kan förbättras i länet.

7.9 Kulturell identitet

En viktig uppgift som ligger på kommunerna är att hjälpa barnen att upprätthålla kontakt med sin familj i hemlandet. Barnkonventionen säger att varje barn har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom i de fall då detta strider mot barnets bästa. I studien framkommer det att alla som har anhöriga kvar i hemlandet har fått hjälp att komma i kontakt med dem. Även utifrån Berrys integrationsperspektiv är kontakten med anhöriga och hemlandet viktig. Integration innebär att behålla sin kultur, samtidigt som individen söker anpassning i majoritetsamhället (Berry, 1997). I och med kontakten med hemlandet får ungdomarna hjälp att knyta an till sin ursprungskultur. Ett ensamkommande barn kan ha lättare att smälta in i det nya samhället, då det är under större påverkan av den svenska kulturen på boendet och i andra sammanhang jämfört med ett barn som anländer med sin flyktingfamilj. Det kan innebära att det ensamkommande barnet lättare assimileras, istället för att integreras, då de inte har samma kulturella förankring i sin familj här och nu. En nackdel kan vara att de till viss del förlorar sin tidigare kulturella identitet. Samtidigt kan en stark vilja att komma in i det svenska samhället, ge motivation att göra det som krävs för att skapa sig en bra framtid i det nya landet. Ett flyktingbarn som har sin familj med sig kan uppleva det svårare att hitta ett förhållningssätt till både minoritetskulturen och majoritetskulturen jämfört med ett ensamkommande barn. Samtliga intervjuer har gett intryck av en vilja hos den enskilda individen att etableras i det svenska samhället. Alla bär med sig sina erfarenheter och intryck i sin ”ryggsäck”, som många gånger säkert kan kännas tung att bära. Trots detta, och trots att de endast varit i Sverige en relativt kort tid så uttryckte samtliga en tillförsikt inför framtiden. Detta bekräftar Hessles uttryck att dessa barn *”har en individuell förmåga till socialisation och etablering efter permanent uppehållstillstånd”*.

Utifrån studiens resultat och analys kan begreppet ”mat” tolkas som en viktig kulturell faktor. Enligt Berry så är matpreferenser en faktor som kan återspegla hur individen förhåller sig till sin ursprungskultur och till majoritetskulturen. Detta innebär att svårigheten att ta till sig den svenska matkulturen kan grunda sig i ett avståndstagande från majoritetskulturen. En reflektion omkring att ”mat” är viktigt kan vara ett uttryck för att ungdomarna vill knyta an till sin hemkultur i sin vardagsmiljö. Det kan även vara så att det är förhållandevis lätt att anpassa sig till en ny miljö, och vissa kulturella företeelser. Det kanske är svårare att ändra sina smakpreferenser.

7.10 Slutsats

En kort summering av studiens resultat är att de går i linje med vad tidigare forskning kommit fram till. Utifrån de nämnda nationella integrationsmålen samt FNs barnkonvention och rättigheter som svensk medborgare har informanterna överlag upplevt ett gott bemötande och mottagande. Värt att notera i samband med detta är att studien bygger på en egen utvald grupp, som uppfyller kriteriet att tala god svenska och som varit villiga att delta. Detta kan innebära att ungdomarna representerar en kategori ensamkommande flyktingbarn som det går bra för, och har förutsättningar att etablera sig i länet och i Sverige. På grund av dessa faktorer får studien ses som ett nedslag av hur mottagandet kan upplevas hos unika enskilda individer i Gävleborg. Ett citat från en av ungdomarna ger en god sammanfattning av vad som kommit fram i resultatet, och vad som kan upplevas som viktigt och betydelsefullt i mottagandet och bemötandet:

”Det viktigaste är uppehållstillstånd, sedan ett bra boende och personal. Sedan är det ganska viktigt med mat och vad de ska göra på fritiden. Efter skolan på helgen och så.”

Syftet med projektet ”Gävleborgsmodellen” var att stärka samarbetet mellan kommunerna, deltagande personalgrupper och att utveckla deras kompetens. Detta utgick från en målsättning att öka kvalitet och enhetlighet i arbetet med ensamkommande barn i Gävleborgs län. Utifrån denna målsättning, och de erfarenheter som ungdomarna i denna studie har delat med sig av, samt den samverkan som råder mellan olika aktörer i Gävleborgs län, blir det tydligt att det finns en verklig vision att arbeta för dessa ungdomars bästa och för deras etablering i länet.

Det finns anledning att avsluta med samma ord som finns med i rapportens början. Det Kofi Annan lyfte fram i sitt tal på världsflyktingdagen den 20 juni 2005, är angeläget och ytterst aktuellt. Här följer Kofi Annans citat översatt till svenska:

”De flesta av oss som går omkring i vårt dagliga liv behöver aldrig konfrontera terror, rädsla, konflikter och förföljelse som har tvingat miljontals flyktingar världen över på flykt. Vi glömmar lätt att de flesta flyktingar är människor precis som vi, med hem, familjer, jobb och drömmar - allt som de måste överge i ett desperat sökande efter säkerhet i okända miljöer. Inför en osäker framtid måste dessa vanliga människor rusta sig med extra mod för att överleva, och för att återuppbygga sina sönderslagna liv. Många utstår enormt lidande utan att förlora hoppet, och hittar styrkan att övervinna förtvivlan och börjar ett nytt liv mot till synes överväldigande odds. Varje flyktings berättelse är annorlunda, och varje förlust är personlig.”

7.11 Förslag till fortsatt forskning

En större studie som bygger på ensamkommande barns och ungdomars egna upplevelser av mottagande och bemötande i länet skulle vara intressant och till hjälp för det fortsatta arbetet att förbättra mottagandet. Om mottagningsprocessen ses som en maktstruktur, skulle även det vara intressant att i en studie lyfta fram målgruppens upplevelse av mottagandet och bemötandet utifrån ett maktperspektiv.

8. Referenser

- Angel, B. & Hjern, A. (2004). *Att möta flyktingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-34.
- Berry, J.W. et al. (1992). *Cross-cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brunnberg, E., Borg, R-M., Fridström, C. (2011). *Ensamkommande barn – en forskningsöversikt*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Brendler-Lindqvist, M. (2004). Att möta de ensamkommande barnen. Rädda Barnen.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life – The Role of Race, Religion and National Origins*. USA: Oxford University Press.
- Lagnebro, L. (1994). *Finska krigsbarn*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Schéele, E. & Strandberg, I. (2010). Ensamkommande barns rätt. En vägledning för den gode mannen, kommunen m.fl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (1991). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Westin, N. & Westin, C. (2010). Föreningsvägen till integration – uppföljning av 43 Arvfondsprojekt genomförda av organisationer bildade på etnisk grund. Stockholm: Arvsfonden.

Elektroniska källor

- Arbetsmarknadsdepartementet, (2008 rev. 2011). *Nyanländas etablering i Sverige*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/2279/a/135426> [2012-05-15].
- Hessle, M. (2009). *Ensamkommande men inte ensamma – tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2009. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/integration/ensamkommande-men-inte-ensamma-hessle.pdf> [2012-03-21].
- Länsstyrelsen, (2012). *Mottagandet av ensamkommande barn*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/mottagande-av-ensamkommande-barn/Pages/default.aspx> [2012-03-10].
- Migrationsverket, (2010:4). *Samarbete för ensamkommande barns bästa*. Tillgänglig: http://www.migrationsverket.se/download/18.51d465a612bb43eca648000653/rapporten-samkommandebarn_sv.pdf [2012-03-20].
- Migrationsverket, (2012a). Asylregler. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/info/443.html> [2012-04-20].
- Migrationsverket, (2012b). Ensamkommande barn och ungdomar. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/info/418.html> [2012-03-20].
- Migrationsverket, (2012c). Olika myndigheters ansvarsområden. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/info/419.html> [2012-04-02].

- Morelli, A. (2011). *Ensamkommande barn & ungdomar – Gävleborgsmodellen* [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.regiongavleborg.se/1/om-webbplatsen/sok-pa-region-gavleborg.html?query=g%C3%A4vleborgsmodellen&x=0&y=0> [2012-02-21].
- Rädda Barnen, (2010). *Oklart uppdrag. Om rollen som god man för ensamkommande flyktingbarn*. Tillgänglig: http://www.rb.se/press/nyheter/Pages/oklart_uppdrag.aspx [2012-04-10].
- SFS (1994:137). *Lag om mottagande av asylsökande m.fl.* Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1994137-om-mottagande-a_sfs-1994-137/ [2012-03-03].
- SFS (2001:453). *Socialtjänstlag*. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/ [2012-04-10].
- SFS (2005:429). *Lag om god man för ensamkommande barn*. Tillgänglig: <http://62.95.69.3/SFSdoc/05/050429.PDF> [2012-03-21].
- SFS (2005:716). *Utlänningslag*. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Utlanningslag-2005716_sfs-2005-716/ [2012-03-08].
- SKL, (2012). *För ett bättre mottagande av ensamkommande barn och ungdomar*. Tillgänglig: <http://ensamkommandebarn.skl.se/om-projektet> [2012-03-08].
- Socialstyrelsen, (2011). *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar*. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/ensamkommande-barnochungdomar> [2012-03-20].
- SOU 2011:64. *Asylsökande ensamkommande barn. En översyn av mottagandet*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/178047> [2012-03-03].
- UNHCR, (2012a). ”Skydd till flyktingar”. Tillgänglig: <http://www.unhcr.se/se/vem-vi-hjaelper/flyktingar/skydd-av-flyktingar-qa.html#c540> [2012-04-02].
- UNHCR, (2012b). *Voices of Afghan children – a study on asylum-seeking children in Sweden*. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c19ec7f2.html> [2012-03-21].
- Unicef, (2012). *Barnkonventionen – FN:s konvention om barnets rättigheter*. Tillgänglig: <http://unicef.se/barnkonventionen> [2012-03-02].
- UNIC, (2005). ”United Nations Informations Centre. Unhcr helps 17m refugees – Annan, 2005/234”. Tillgänglig: <http://www.unic-ir.org/pr/en2005234.htm> [2012-04-03].

Bilaga 1. Informationsbrev

Jag vill med en studie försöka ta reda på hur vi kan bli bättre på att ta emot ensamkommande flyktingbarn i vårt län. Vi vill veta hur du upplevde mottagandet, och vill gärna intervjua dig. Totalt kommer jag att intervjua ca 10 personer, alla kom hit till Gävleborgs län som ensamkommande flyktingbarn. Sedan ska jag skriva en forskningsrapport.

Du kommer att vara helt anonym. Informationen från våra samtal kommer jag att behandla så att ingen kan veta att det är du. Du kan när som helst avbryta intervjun och du behöver inte ge någon orsak.

Jag vill gärna spela in intervjun, för att slippa anteckna när vi samtalar. Det är endast jag som har tillgång till inspelningarna och det kastar jag bort så fort rapporten är klar.

Det skulle vara väldigt intressant att få höra hur just du upplevt mottagandet i den kommun där du placerades. Om du vill vara med så kontakta mig på telefonnummer 070-3441269 eller maila anna.karsbo@gmail.com.

Med vänlig hälsning
Anna Karsbo

Bilaga 2. Intervjuguide och frågeområden

Intervjuguide

Information och intervjuens syfte

- Presentera mig, och berätta om att syftet med denna intervju är att ta reda på hur mottagandet upplevts i Gävleborgs län.
- Påminna om anonymitet.
- Fråga om det går bra att intervjun spelas in.

Metod

Semistrukturerad intervju användes för att täcka in vissa temaområden, där liknande frågor ställdes till alla. Det ger möjlighet för informanten att svara fritt, och för den som intervjuar att ställa öppna frågor på de svar som ges.

Bakgrundsfrågor

- ✓Kön/Ålder
- ✓Hur länge har du bott i Sverige
- ✓Hur länge det tog innan du fick permanent uppehållstillstånd

Frågeområden

God man

Hur har det fungerat för dig?

Boende

Hur upplevde du boendet när du kom?

Vad har fungerat?

Vad har fungerat mindre bra?

Hur tycker du om ditt boende idag?

Ekonomi

Skola

Hur upplevs skolan?

Träffar du svenska barn i skolan?

Känner du dig motiverad att gå i skola?

Arbete

Sommarjobb eller annat arbete?

Fritid

Vad gör du på fritiden?

Umgås du med svenskar och/eller invandrare?

Hälsa

Hur har du mått under denna tid?

Har du fått erbjudande om stöd och samtal?

Har du blivit erbjuden hjälp att ha kontakt med din familj?

Framtiden

Hur ser du på framtiden?

Vill du stanna här eller har du en önskan att flytta någon annanstans?

Uppföljningsfrågor

Kan du beskriva närmare?

Vad kan du säga mer om det?

Hur menar du?

Kan du utveckla det mer?

Kan du ge mig ett exempel?

Vad tänkte du då?

Har du själv upplevt detta?

Hur kändes det då?

För och nackdelar

Positivt/negativt

Avslutningsfråga

Finns det något som du vill tillägga?

Vad anser du är viktigt när man tar emot ensamkommande barn?

Bemötandet av ensamkommande flyktingbarn i Gävleborgs län

Antalet ensamkommande flyktingbarn ökar varje år, och det är en komplex uppgift att få mottagandet att fungera både på individ-, organisations- och samhällsnivå. Var och en av dessa individer har en unik bakgrund med personliga erfarenheter och upplevelser. Gemensamt för dem alla är att de befinner sig i en svår situation som barn och unga i ett nytt land, där den första tiden präglas av ovisshet gällande uppehållstillstånd. Detta innebär stora känslomässiga påfrestningar. En kritisk period för barnen är hur de tas emot och blir bemötta i de kommuner där de placeras.

Studien bygger på åtta ungdomars egna upplevelser och erfarenheter av att komma till Sverige, där betoningen ligger på hur de upplevt mottagandet och bemötandet i Gävleborgs län. Barnens/ungdomarna röster kan både ge en fingervisning om hur det kan upplevas att komma som ett ensamkommande barn till vårt län. Det kan även ge vägledning i hur bemötandet kan förbättras i framtiden för barn som tvingas göra samma resa.

Beställ rapporten från:

gunilla.blom.lundqvist@regiongavleborg.se

FoU Valfärd – Region Gävleborg

Box 834

801 30 Gävle

Tel: 026-65 02 68

Hemsida: www.regiongavleborg.se/fou-valfard